

III/4 Sekundární deklinační paradigmata: adjektiva

Z výkladu 1. kapitoly této III. knihy víme, že kategoriální paradigma morfosyntaktické třídy ADJECTIVVM sestává z právě tří sématických kategorií, PÁD, ČÍSLO, ROD, a ty že musíme důsledně oddělovat od morfologických transformací, jakými lze u adjektiva rozlišit stupeň či determinovanost, popřípadě od adjektiva odvodit adverbium nebo predikativ, neřku-li substantívum. Formální paradigmata, jež jsou pro každou lexikální jednotku individuální, se podobně jako u substantív pokusíme uchopit pomocí deklinačních typů, tedy souborů koncovek, které u téže lexikální jednotky dokáží obsloužit všechny předepsané kombinace sémát. Deklinační typ adjektiva budeme v této práci vykládat jako strukturu odvozenou od deklinačního typu substantiva — a jediné pro tuto výkladovou odvozenost označujeme adjektivní deklinací za sekundární a substantivní za primární. To, co se v indoevropské tradici označuje za «sekundární» deklinaci adjektivní vůči «primární» deklinaci rovněž adjektivní, vykládáme zde jako deklinaci složenou, kompositní v kontextu širě pojaté deklinace komplexů (cap.6,7).

4.1 Celkový pohled na deklinační typ adjektivní

Deklinační typ zobrazíme jako dvojici rodově specifických tabulek, z nichž jedna každá vychází z některého z deklinačních typů substantivních. Jednotlivým tabulkám, představujícím MASC a FEM, budeme říkat DÍLČÍ sekundární TYPY. Uplatňuje se přitom rodová vyhraněnost primárních typů substantivních, takže dílčí typy adjektiva jsou pro MASC odvozeny od substantivních typů I, I.a, I.b a II, pro FEM pak od IV, IV.a, IV.b a V.

V litevštině neexistují adjektiva III. deklinace, tedy právě té, jež jediná není rodově specifická. Přesto zavedeme samostatný sekundární typ, kde MASC vychází z primárního typu III. Sice se podle něho skloňuje jediné, navíc ještě sémanticky oslabené a syntakticky omezené adjektívum, drobnou odchylkou se však od něho vytvoří důležitý typ pro skloňování agentivních participií (cf. cap.8).

4.1.1 V úplném deklinačním typu litevského adjektiva nalézáme několik případů synkretismu, tedy nemožnosti rozlišit jistá dvě sémata za současného výskytu sématu třetího.

Synkretismus RODOVÝ, sc. neschopnost formálně rozlišit MASC a FEM, se vyskytuje jediné v kategorii G.PL, kde mají oba rody ve všech formálních paradigmatech shodný morf. V jiných číslech a pádech k synkretismu rodů nedochází.¹

Synkretismus ČÍSLA litevské adjektívum – stejně jako substantívum – mezi SG a PL vůbec nezná. A stejně jako u substantív nelze odlišit morfy pro G.DU a L.DU od morfů G.PL a L.PL (v tomto pořadí).

Specifický synkretismus PÁDU postihuje u adjektiva v obou rodech protiklad V.SG vs. N.SG, zatímco substantiva disponují odlišnými morfy, cf. *míelas Jōnai* ‘milý Jene’, *mielà Marija* ‘milá Marie’ (V.SG) vs. *míelas Jōnas*, *mielà Marijà* (N.SG).² Jinak se u adjektiva

¹ Od synkretismu musíme odlišovat zvláštnosti konkrétních deklinačních typů. Ve dvou z nich splývají koncovky A.SG MASC a A.SG FEM, cf. 4.4.5.

² V uvedených příkladech mají substantívum i adjektívum v N.SG MASC i FEM stejný koncovkový morf, což je dáno blízkou příbuzností příslušných primárních a sekundárních paradigmat. Ve V.SG MASC a FEM mají adjektiva stejnou koncovku jako v N.SG MASC a FEM, substantiva však jinou (pro FEM je rozdíl «pouze» v poloze přízvuku).

vyskytují tytéž případy pádového synkretismu jako u substantiva, tedy v obou rodech mezi N//V.PL a dále ve V//N//A.DU, jak to znázorňuje tabulka T 1 v 1. kapitole této knihy.

Nerozlišitelnost N.SG :: V.SG u adjektiv při plné rozlišitelnosti obou pádů u substantiv je něco, co mezi indoevropskými jazyky od nejstarších doložených památek společně ozvláštňuje větve baltských, slovanských a germánských jazyků — a co zároveň zapadá do většího souboru odchylek, jimiž se právě v oněch třech větvích liší adjektivní deklinace od substantivní: uplatňují se zvláštní adjektivní koncovky, paradigmaticky se rozvinula dvojí adjektivní flexe. Připomeňme si, že «klasické» indoevropské jazyky – řečtina, latina, sanskrť – skloňují adjektiva naprosto stejně jako substantiva (díky čemuž pak adjektiva též velmi lehce syntakticky substantivizují) a ve formálních paradigmatěch svých adjektiv N.SG :: V.SG jasně rozlišují; Sókratés se na své soubesedníky s oblibou obrací výrazem $\tilde{\omega}'\gamma\alpha\theta\acute{\epsilon} \equiv \tilde{\omega} \acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\epsilon}$ (cf. N.SG MASC $\acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{o}\varsigma$ 'dobrý, urozený'), Horatius se ptá *quid agis, dulcissime rerum?* 'jak se máš, můj nejdraší?' (cf. N.SG MASC *amicus dulcissimus* 'přítel nejmilejší').³

4.1.2 V podstatě všechny odchylky sekundární deklinace adjektivní od primární substantivní jsou soustředěny v dílčích typech MASC. Jde především o výskyt zvláštních, sekundárních koncovek signalizujících «nesubstantivní deklinaci». Tyto koncovky charakterizují nejen adjektiva, ale též prónómína, numerálie a participia, jež za samostatné slovní druhy nepokládáme (cf. capita 6 et 8). Uplatňují se podle principu silné ikoncity (cf. 2.2). Ikonické nesubstantivní koncovky maskulína se projevují v kategoriích D.SG, L.SG, N.PL, a D.PL (jakož i D&I.DU). Jde právě o ty koncovky, jimiž se ve smyslu tabulek T 2.1 a T 2.2 liší morfonologické schéma P od schématu I. Jejich distribuce může mít v jednotlivých dílčích typech různý rozsah, pokrývají

- (α) D.SG, L.SG, D.PL (včetně D&I.DU) a N.PL;
- (β) D.SG, L.SG, D.PL (včetně D&I.DU);
- (γ) D.SG, L.SG.

Ikonické koncovky D.SG a L.SG se uplatňují ve všech sekundárních typech, ikonické koncovky D.PL (včetně D&I.DU) jen v některých z nich, ikonické koncovky N.PL pak v ještě menší části typů.

Sekundární typy adjektivní deklinace maskulín vycházejí z primárních substantivních typů I, I.a, I.b, II a III. Budeme je označovat tak, že k primárnímu typu přidáme horní index α, β nebo γ, jímž vyjádříme rozsah výskytu nesubstantivních koncovek. Výrazy I.b^α, I.b^β, I.b^γ tak označují tři různé sekundární typy, jež jsou všechny utvořeny od téhož typu primárního (I.b) a liší se mezi sebou právě jen mírou uplatnění nesubstantivních koncovek. Primární typ I.b je výjimečný tím, že u sebe připouští všechny tři indexy, tedy všechny tři distribuce nesubstantivních koncovek. Ostatní primární typy připouštějí vždy jen jedinou distribuci. Sekundární typy II^β a III^β se navíc vyznačují palatalizací (vokalicke base) svých koncovek v jistých kategoriích.

³ Můžeme-li dnes v češtině vzdor všemu snadno oslovovat pouhým nominativním tvarem adjektiva, cf. *milej zlatej*, je to proto, že čeština jeden z výše uvedených rysů, plně paradigmatickou dvojí flexi adjektiv, v pozdějším vývoji zase odstranila. Snadná substantivizace adjektiva německého je pak možná jen díky tomu, že se ve flexi druhotně uplatnil člen. Litevština, která ani jednu z těchto změn neprovedla, svá prvotní adjektiva v základním, nekompositním tvaru substantivizovat nedovede a vokativ se u takových adjektiv vyskytne jedině ve shodném přívlasku, jak jsme předvedli výše, cf. čes. *mladý muži, pust'te tu paní sednout*.

Všechny sekundární typy se od primárních liší ještě tím, že v kategorii V.SG mají morf kategorie N.SG — s výjimkou typu **I.b^γ**, který má ve V.SG odpovídající morf primární deklinace substantivní, cf. 4.3.5. Morfy N.SG typů **I.b^α** a **II^β** se v některých formálních paradigmatech, sc. u některých konkrétních lexikálních jednotek chovají, jako by měly změněnu prosodickou charakteristiku, cf. 4.3.3, 4.3.6. Jeden úzce specifický soubor adjektiv se v maskulínu skloňuje podle primárního, substantivního paradigmatu (jde o I. deklinaci).

4.1.3 Dílčí typy FEM se v sekundární, adjektivní deklinaci od primárních, substantivních liší pouze obecným adjektivním synkretismem v kategoriích V&N.SG. Jinak jsou totožné se substantivními typy **IV**, **IV.a**, **IV.b** a **V**. Na pozadí takto obecné charakteristiky lze předvést dvě možné odchylky:

- Ve V.SG má sekundární deklinace stejný morf jako v N.SG. Pokud však dílčí typ MASC použije ve vokativu zvláštní, substantivní koncovky, použije zvláštní substantivní koncovky i dílčí typ FEM (týká se jediné V. deklinace).

- Pokud u některé lexikální jednotky mění morf N.SG MASC svou prosodickou charakteristiku, mění ji stejným způsobem i morf N.SG FEM (týká se typů **IV.b** a **V**). Jeden úzce specifický soubor adjektiv se ve feminínu skloňuje podle primárního, substantivního typu, tedy s odlišením N.SG a V.SG (jde o V. deklinaci).

4.1.4 Spojením dílčích typů pro MASC a FEM vznikne vlastní úplný typ adjektivní deklinace. Celkový výčet všech možných typů podává tabulka T 4.1.

T 4.1	MASCVLINVM	FEMININVM
	I^α	IV_{adj}
	I.a^α	IV.a_{adj}
	I.b^α	V_{adj}
	I.b^β	V_{adj}
	I.b^γ	V_{adj}
	II^β	IV.b_{adj}
	III^β	IV.b_{adj}
	I	V

Uvedených osm adjektivních typů jsou výkladové konstrukty, jež v této práci zavádíme. Tvrdíme, že jimi lze popsat skloňování všech adjektiv v litevském spisovném jazyce (poslední řádek je vyhrazen onomu zvláštnímu případu, kdy se adjektivum skloňuje podle dvojice primárních, substantivních typů). Netvrdíme, že standardní litevské gramatiky se všemi uvedenými typy – jakožto s typy – pracují. Podrobnou podobu jednotlivých adjektivních typů, jejich produktivitu a případnou sémantickou charakteristiku rozebereme v následujících oddílech 4.2 a 4.3. V závěrečném oddíle 4.4 podáme příklady skloňování, včetně kontrastů mezi adjektivy a substantivy.

4.2 Vnitřní uspořádání deklinačních typů

4.2.1 Tabulka T 4.2/1 nabízí synoptický přehled všech sedmi sekundárních dílčích typů, jež obsluhují litevské adjektívum v maskulínu (jsou opatřeny indexy α , β , γ). Primární typ I, podle něhož lze též jistá zvláštní adjektiva v MASC skloňovat, do tabulky pro nedostatek místa již nezařazujeme; konfrontaci předvedeme v oddíle 4.4. Stejně jako v celé práci je i zde teoretická (spíše než okrajová) kategorie duálu vyvedena menším písmem.

T 4.2/1	I ^{α}	I.a ^{α}	I.b ^{α}	I.b ^{β}	I.b ^{γ}	II ^{β}	III ^{β}
V	as ^h \emptyset	ĩ-as ^h \emptyset	ĩs ^{$\emptyset\emptyset$//$h$$\emptyset$}	ĩs ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ ^{$\emptyset\emptyset$}	us ^{$\emptyset\emptyset$//$h$$\emptyset$}	***
N sg	as ^h \emptyset	ĩ-as ^h \emptyset	ĩs ^{$\emptyset\emptyset$//$h$$\emptyset$}	ĩs ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩs ^{$\emptyset\emptyset$}	us ^{$\emptyset\emptyset$//$h$$\emptyset$}	<i>s ^{$\emptyset\emptyset$}
A	a ^h \emptyset	ĩ-a ^h \emptyset	ĩ ^h \emptyset	ĩ ^h \emptyset	ĩ ^h \emptyset	u ^h \emptyset	ĩ ^h \emptyset
G	o ^h \emptyset	ĩ-o ^h \emptyset	ĩ-o ^h \emptyset	ĩ-o ^h \emptyset	ĩ-o ^h \emptyset	aus ^{$\emptyset\emptyset$}	ies ^{$\emptyset\emptyset$}
D	am ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-am ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-am ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-am ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-am ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-am ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-am ^{$\emptyset\emptyset$}
I	u ^h ^b	ĩ-u ^h ^b	ĩ-u ^h ^b	ĩ-u ^h ^b	ĩ-u ^h ^b	ĩ-u ^h ^b	ĩ-u ^h ^b
L	ame ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ame ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ame ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ame ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ame ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ame ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ame ^{$\emptyset\emptyset$}
V/N pl	i ^{\emptyset} ^b	i ^{\emptyset} ^b	i ^{\emptyset} ^b	ĩ-ai ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ai ^{$\emptyset\emptyset$}	ūs ^h \emptyset	ys ^h \emptyset
A	us ^h ^b	ĩ-us ^h ^b	ĩ-us ^h ^b	ĩ-us ^h ^b	ĩ-us ^h ^b	ĩ-us ^h ^b	ĩ-us ^h ^b
G	u ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-u ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-u ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-u ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-u ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-u ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-u ^{$\emptyset\emptyset$}
D	iems ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-iems ^{$\emptyset\emptyset$}	iems ^{$\emptyset\emptyset$}	iems ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ams ^{$\emptyset\emptyset$}	iems ^{$\emptyset\emptyset$}	iems ^{$\emptyset\emptyset$}
I	ais ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ais ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ais ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ais ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ais ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ais ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-ais ^{$\emptyset\emptyset$}
L	uose ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-uose ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-uose ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-uose ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-uose ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-uose ^{$\emptyset\emptyset$}	ĩ-uose ^{$\emptyset\emptyset$}
V/N/Adu	u ^h ^b	ĩ-u ^h ^b	ĩ-u ^h ^b	ĩ-u ^h ^b	ĩ-u ^h ^b	ĩ-u ^h ^b	ĩ-u ^h ^b
D	iem ^{-$\emptyset\emptyset$}	iem ^{-$\emptyset\emptyset$}	iem ^{-$\emptyset\emptyset$}	iem ^{-$\emptyset\emptyset$}	ĩ-am ^{-$\emptyset\emptyset$}	iem ^{-$\emptyset\emptyset$}	iem ^{-$\emptyset\emptyset$}
I	iem ^{=$\emptyset\emptyset$}	iem ^{=$\emptyset\emptyset$}	iem ^{=$\emptyset\emptyset$}	iem ^{=$\emptyset\emptyset$}	ĩ-am ^{=$\emptyset\emptyset$}	iem ^{=$\emptyset\emptyset$}	iem ^{=$\emptyset\emptyset$}

POZNÁMKY

- Odhlédneme-li od kategorie V.SG, odpovídá sekundární typ I ^{α} primárnímu P s tím jediným rozdílem, že nezná dvojhláskové varianty koncovek morfů.
- U sekundárních typů odvozených od primárního I.b vyjadřuje v kategoriích V&N.SG zápis \bar{I} , že příslušný morf nabývá podoby buď s dlouhým, nebo s krátkým vokálem, podle toho, zda na jeho slabiku padne ($\Rightarrow /i/$), nebo nepadne ($\Rightarrow /i/$) přízvuk.
- Že typ I.b ^{γ} je na rozdíl od typů I.b ^{α,β} vybaven zvláštní, substantivní koncovkou V.SG, je součástí našeho výkladového konstruktů, cf. 4.3.3–5.
- Dvojí prosodické značení $\emptyset\emptyset//h\emptyset$ koncovek N&V.SG vyjadřuje, že příslušný morf má dvojí prosodickou charakteristiku. Zvláštností této alternace je její lexikální specifičnost: vůči

některým lexikálním jednotkám vystupuje koncovkový morf jako $\emptyset\emptyset$, vůči jiným jako $\text{h}\emptyset$. Míru výlučnosti a výčet takových jednotek podáme v oddílech 4.3.3 (pro I.b^a) a 4.3.6 (pro II^b). O co se opírá jednoznačné prosodické ohodnocení týchž koncovek N&V.SG u typů I.b^{b,γ}, předvádíme v části 4.3.5.

• Dílčí typ III^b je ve dvou ohledech defektivní. Kategorie V je u té jediné lexikální jednotky, jež se podle tohoto typu skloňuje (*pàts* ‘sám’ ve smyslu “ipse”, nikoliv “sōlus”) vyloučena sémanticky, a proto v ní žádný morf neuvádíme: políčko V.SG je proškrtnuté, v políčkách V//N.PL, případně V//N//A.DU se uvedené morfy vztahují jediné k N, případně k A. Tvar N.SG *pàt-s* postrádá v koncovce vokalickou basi, její podobu ⟨i⟩ lze ale doložit jak z alomorfu *pat-ìs*, tak z koncovek participií (cf. 8.1). Vzhledem k prosodickým zvláštnostem participií i k osamělosti tvarů *pàt-s//pat-ìs* je těžké stanovit prosodickou charakteristiku koncovkového morfu: nemůže být $\text{h}\emptyset$ (to by vedlo na **pàt-ìs*), sotva je $\emptyset\text{b}$ či hb (logicky nelze vyloučit, ale postrádáme analogickou oporu); zápis ⟨i⟩s^{∅∅} přebírá rysy substantivního typu.

4.2.2 Tabulka T 4.2/2 nyní podává synopsi sekundárních dílčích typů litevského feminína.

T 4.2/2	IV _{adj}	IV.a _{adj}	IV.b _{adj}	V _{adj}	V _{subst}
V	a ^{∅b}	ĩ-a ^{∅b}	ĩ ^{∅b//h∅}	ẽ ^{∅∅//h∅//e^{h∅}}	e ^{h∅}
N sg	a ^{∅b}	ĩ-a ^{∅b}	ĩ ^{∅b//h∅}	ẽ ^{∅∅//h∅}	ẽ ^{∅∅}
A	a ^{hb}	ĩ-a ^{hb}	ĩ-a ^{hb}	e ^{hb}	
G	os ^{∅∅}	ĩ-os ^{∅∅}	ĩ-os ^{∅∅}	ẽs ^{∅∅}	
D	ai ^{hb}	ĩ-ai ^{hb}	ĩ-ai ^{hb}	ei ^{hb}	
I	a ^{hb}	ĩ-a ^{hb}	ĩ-a ^{hb}	e ^{hb}	
L	oje ^{∅∅}	ĩ-oje ^{∅∅}	ĩ-oje ^{∅∅}	ẽje ^{∅∅}	
V/N pl	os ^{hb}	ĩ-os ^{hb}	ĩ-os ^{hb}	ẽs ^{hb}	
A	as ^{hb}	ĩ-as ^{hb}	ĩ-as ^{hb}	es ^{hb}	
G	u ^{∅∅}	ĩ-u ^{∅∅}	ĩ-u ^{∅∅}	ĩ-u ^{∅∅}	
D	oms ^{∅∅}	ĩ-oms ^{∅∅}	ĩ-oms ^{∅∅}	ẽms ^{∅∅}	
I	omis ^{∅∅}	ĩ-omis ^{∅∅}	ĩ-omis ^{∅∅}	ẽmis ^{∅∅}	
L	ose ^{∅∅}	ĩ-ose ^{∅∅}	ĩ-ose ^{∅∅}	ẽse ^{∅∅}	
V/N/A du	i ^{hb}	i ^{hb}	i ^{hb}	i ^{hb}	
D	om ^{-∅∅}	ĩ-om ^{-∅∅}	ĩ-om ^{-∅∅}	ẽm ^{-∅∅}	
I	om ^{-∅∅}	ĩ-om ^{-∅∅}	ĩ-om ^{-∅∅}	ẽm ^{-∅∅}	

POZNÁMKY

- Dvojitý prosodický značení vyjadřuje, že příslušný morf má dvojitý prosodickou charakteristiku. Rozložení těchto charakteristik ve FEM věrně kopíruje rozložení v MASC. Projevuje se u dílčích typů V_{adj} (paralelně k $I.b^{\alpha}$) a $IV.b_{adj}$ (paralelně k III^{β}), cf. 4.3.6 (Diskuse IV).
- U dílčího typu V_{adj} (paralelně k $I.b^{\gamma}$) se v kategorii V.SG může uplatnit též původní substantivní morf $-e^{h\emptyset}$.
- Ve sloupci s typem V_{adj} je naznačen i typ V_{subst} , tedy primární deklinace, podle níž lze skloňovat úzkou skupinu litevských adjektiv (v rodové dvojici I – V). U typu V_{subst} jsou vyznačeny pouze morfy z kategorií V&N.SG; ostatní morfy mají typy V_{adj} a V_{subst} společné.
- Dolní index $_{adj}$ zdůrazňuje, že tabulka podává dílčí typ feminína adjektivní deklinace. Rozdíl mezi primárním, substantivním a sekundárním, adjektivním typem byl nyní dostatečně objasněn, a proto v dalším textu indexu $_{adj}$ už používat nebudeme.

4.2.3 Volba rodových protějšků, jak ji předvádí tabulka T 4.1, odráží lexikální sémantiku formálních paradigmat (cf. cap.5) a zároveň brání homonymii. V části 2.2.4 jsme upozornili na formální shodu morfu $-i^{\emptyset b}$ jakožto koncovky N.PL v základním typu P a N.SG v odvozeném IV.b. Z P se koncovka $-i^{\emptyset b}$ dostala (ve funkci N.PL MASC) do adjektivních typů I^{α} , $I.a^{\alpha}$ a $I.b^{\alpha}$. Ty coby dílčí typy maskulina mají za femininní protějšky po řadě dílčí typy IV, IV.a a V, nikoli IV.b, takže výsledná adjektivní paradigmatata nejsou zatížena homonymií vzhledem k funkcím N.PL MASC :: N.SG FEM. Koncovku $-i^{\emptyset b}$ vykazují v N.SG FEM pouze ta adjektiva, jež mají v N.PL MASC koncovky odlišné, sc. $-\tilde{u}s^{h\emptyset}$ (III^{β} – IV.b) nebo $-\gamma s^{h\emptyset}$ (III^{β} – IV.b); to platí i pro participia (cf. 8.1.3).⁴

4.2.4 V prostoru mezi rovinou morfématickou, kde se tvoří morfémy, a morfonologickou, kde se tvoří morfy, lze vidět i jiné vztahy, než vztah funkce a formy, jež bezprostředně slouží větovorbě (usouvztažení). V části 4.2.1 jsme prohlásili, že jisté koncovky maskulina signalizují «nesubstantivní deklinaci». Taková signalizace zvýrazňuje větné členy v postavení atributu, a tím usnadňuje orientaci ve struktuře věty. Zvláštní případ adjektiv typu I – V přitom dokládá, že podobná signalizace není systémem vynucena (latina ani řečtina ji vůbec neznají), takže její přítomnost, ba hojný výskyt můžeme pokládat za individuální rys jazykového systému litevštiny.

Koncovky signalizující nesubstantivní deklinaci jsou ikonické. Pojmem ikonicity obecně vyjadřujeme, že jistá položka kategoriálního paradigmatu je navzdory rozmanitosti paradigmat formálních vyjadřována jednotně. V kapitole 2 jsme zavedli pojem SILNÁ IKONICITA jako vztah «jeden morfém ~ jeden morf» (nejvýraznějším příkladem je G.PL ~ $u^{\emptyset\emptyset}$) a pojem SLABÁ IKONICITA jako vztah «jeden morfém ~ jednotná struktúra morfu při obměnách vokálické base» (příkladem budiž A.PL ~ $(-us^{hb} \cong -is^{hb} \cong -as^{hb} \cong -es^{hb})$).

Podíváme-li se synopticky na všechny mužské adjektivní typy, jak je předvádí tabulka T 4.2/1, vidíme, že silnou ikonicitu vykazují velmi mnohé pádové kategorie. V každém muž-

⁴ Maskulinní adjektivní typy $I.b^{\alpha,\beta,\gamma}$, které vycházejí ze základního paradigmatu I.b, tedy vzdor symetrii I^{α} – IV, $I.a^{\alpha}$ – IV.a nemají femininní protějšek v typu IV.b. V oddíle 6.1 se nicméně seznámíme s maskulinním typem $I.b^{\alpha++}$ o femininním protějšku IV.b (nejznámějším představitelem jsou rodová zájmena *jis* – *jì* ‘on – ona’). Takové spojení je možné jen proto, že $I.b^{\alpha++}$ využívá ze schématu P dlouhého alomorfu *ie*, takže k homonymii nedochází, cf. N.PL MASC *jiẽ* :: *jì* N.SG FEM.

ském adjektivním typu můžeme dokonce rozlišit dva druhy koncovek: SPECIFICKÉ, jimiž se jednotlivé typy mezi sebou liší, a UNIFIKOVANÉ, silně ikonické, jež mají všechny typy společné. Specifické jsou koncovky N-A-G.SG (tedy vlastní centrum kategorie pádu, cf. 1.4.2) a (s jistým omezením též) N.PL, unifikované všechny ostatní.⁵ Obou případů lze v systému jazyka využít: specifických koncovek k lexikálněsémantické charakteristice jednotlivých skloňovacích typů (cap.5), unifikovaných k signalizaci nesubstantivní deklinace (cap.6).

Unifikace koncovek se dosahuje jednak tím, že všechny adjektivní typy použijí jistých koncovek s ikonickou hodnotou nesubstantivní deklinace a jimi jednotně nahradí koncovky, jež výchozí typy substantivní vytvářely od své charakteristické vokalické base (e.g. v D.PL – a odvozeně též v D&I.DU – nahradí ikonická nesubstantivní koncovka *-iems^{∅∅}* substantivní koncovky *-ams^{∅∅}*, *-ums^{∅∅}*, *-ims^{∅∅}*), jednak tím, že se koncovky I. deklinace přenesou do II a III (e.g. v I.SG nahradí koncovka *-u^{h^b}* z I po řadě koncovky *-umi^{∅∅}* a *-imi^{∅∅}* z II a III). Unifikace se u adjektivních typů II^b a III^b zdůrazňuje navíc tím, že všechny nespecifické koncovky jsou palatalizovány, a to i tehdy, když výchozí substantivní typ takové koncovky sám používá bez palatalizace (e.g. A.PL *-i-us^{h^b}* vs. *-us^{h^b}* pro II^b vs. II). Skutečnost, že všechny nespecifické koncovky III^b jsou v důsledku unifikace palatalizovány, představuje překážku pro to, aby se od palatalizovaného typu II.a odvodil samostatný dílčí typ adjektivní. Dodejme, že ikonická nesubstantivní koncovka *-i^{∅^b}* je v N.PL prostředkem specifikace, nikoliv unifikace: typy, které ji nemají, lze lexikálněsémanticky uže charakterizovat (cf. 4.3.4–5, cap.5).

4.3 Lexikální charakteristiky adjektivních typů

V části 4.1.4 jsme zavedli osm typů adjektivní, sekundární deklinace jakožto výkladové konstrukty a prohlásili, že jejich pomocí lze popsat všechna litevská adjektiva. Podívejme se nyní, jak se jednotlivé typy mezi sebou liší z hlediska produktivity a stability a jak lze formálně charakterizovat kmeny, které se s nimi spojují. Obecně v této práci uznáváme, že lexikální jednotka je plně zadána teprve tehdy, když je její kmenový morf opatřen prosodickou charakteristikou a přiřazen k flexivnímu (deklinačnímu či konjugačnímu) typu. Lexikálněsémantickou charakteristiku deklinačních typů adjektivních podáme v následující kapitole spolu s charakteristikou typů substantivních.

4.3.1 Deklinační typ I^a – IV je produktivní a početně velmi bohatý. Pojí se s ním adjektivní lexémy základní i odvozené. Jednoslabičné kmeny takových adjektiv mají prosodický rys 2 (A nebo B, podle povahy kmenové slabiky), cf. *áukšt-as* – *aukšt-à* ‘vysoký’ (2A), *žēm-as* – *žem-à* ‘nízký’ (2B). Prosodickou charakteristiku víceslabičných kmenů určuje slovotvorný sufix, je-li produktivní;⁶ povětšinou je 1A (*lāim-é* ‘štěstí’ → *laim-ìng-as* – *laim-ìng-a*

⁵ Na straně unifikovaných, silně ikonických koncovek lze dále vydělit nepalatalizovaný případ (typ I^a) oproti případu palatalizovanému (všechny ostatní typy). Nicméně kromě případné palatalizace není mezi unifikovanými koncovkami různých deklinačních typů žádný rozdíl.

⁶ Názvy barev *raud-ón-as* ‘červený’, *gelt-ón-as* ‘žlutý’, *mēl-yn-as* ‘modrý’ jsou co do morfologické struktury jistě odvozená adjektiva, což lze doložit výrazy *raūd-&-zgan-as* > *raūzgan-as* ‘sytě rudý’ (ale též *rūd-as* ‘hnědý, zrzavý’), *gēlt-o* ‘zežloutl’, *mēl-sv-as* ‘namodralý’. Nicméně v lexikálním subsystému jazyka jsou jednotky *raud-ón-as*, *gelt-ón-as*, *mēl-yn-as* vnímány též, ba především jako

‘št’astný’), vzácněji 2A (*gret-à* ‘vedle’ → *grēt-im-as* – *gret-im-à* ‘vedlejší’). Výčet sufixů i s prosodickou charakteristikou uvádí DLKG §§564–8, pisatel sám k němu nemá co dodat.

4.3.2 Typ **I.a^α** – **IV.a** je málo produktivní. Obsahuje několik základních slov (/'naũ-&-i-as/ > *naũjas* – *naujà* ‘nový’, *žālias* – *žalià* ‘zelený, syrový’, *šviežias* – *šviežià* ‘čerstvý’, /'tušt-&-i-as/ > *tuščias* – *tuščià* ‘prázdný’, /'kuřt-&-i-as/ > *kuřčias* – *kurčià* ‘hluchý’; všechny zmíněné kmeny jsou 2B) a neproduktivní odvozeniny (*gùl-i* ‘leží’, *gùl-a* ‘uléhá’ → /'guľ-&-st-&-i-as/ > *guľščias* – *gulsčià* (2B) ‘ležatý, vodorovný’, *stāt-o* ‘staví, vztyčuje’ → /'stāt-&-i-as/ > *stāčias* – *stacià* (2B) ‘stojící, vzpřímený’, *klùp-o* ‘padl na kolena, klesl do kolen’ → /'klùp-&-st-&-i-as/ > *klùpsčias* – *klùpsčià* (2A) ‘klečící, v pokleku’).⁷ Přesto je početně velmi bohatý. To zajišťují superlativy, jež se pro všechna adjektiva odvozují jednotně sufixem *-i-áus-i-as*, *-a*, cf. *gēr-as* ‘dobrý’ → *ger-i-áus-i-as* ‘nejlepší’. Všechny superlativy jsou prosodické charakteristiky 1A. Naopak základní slova a neproduktivní odvozeniny nesou rys 2, nejčastěji v podobě 2B.

DISKUSE I (INTERPRETAČNÍ). V oddíle 3.2 předchozí kapitoly jsme rozebírali, podle čeho rozhodnout, zda substantívum zakončené na *-jas* přiřadíme k deklinačnímu typu **I.a** coby kmen samohláskový, či k typu **I** coby kmen zakončený na souhlásku /j/. Opírali jsme se přitom o drobné asymetrie mezi oběma typy. Adjektivní typy **I^α** a **I.a^α** jsou dokonale paralelní, bez jakékoliv odchylky. Za tohoto stavu lze *naũjas* opravdu interpretovat i jako /'naũ-&-i-as/ (**I.a^α**) i jako /'naũj-&-as/ (**I^α**) a ani v dílčím paradigmatu FEM neprokážeme rozdíl mezi **IV** a **IV.a**. Již ve 3.2 jsme upozorňovali, že zařadíme-li FEM *naujà* jako samohláskový kmen o palatalizované deklinaci, musíme v okrajových, vlastně teoretických pádech N//A.DU počítat s epenthetickým /j/. Pro MASC teď musíme dodat, že zařazení k **I.a^α** si žádá epenthetického /j/ i ve tvarech velmi živých, sc. N&D.PL MASC /'naũ-&-i[∅]/ > /naũ-'j-i/, /'naũ-&-iems[∅]/ > /naũ-'j-iems/. I za tuto cenu je přiřazení k **I.a^α** – **IV.a** logicky možné a rozhodnout se pro ně můžeme (tím spíš, že nějaké rozhodnutí v našem výkladu přijmout musíme) i třeba s ohledem na vněsystemové indoevropské souvislosti. Jaký to bude mít dopad na interpretaci podobných slov?

U adjektiva *sraũjas* ‘tekoucí silným proudem’ (jeho kořen *SRAU-* lze zapojit do IE souvislostí stejně širokých, jako tomu je u kořene *NAU-*) lze na základě srovnání *sraũ-j-as* :: *srau-n-ùs* ‘idem’ (*sraũjas* je okrajová varianta), vyčlenit segment *-j-* jako epenthetické rozšíření kmene, cf. *srov-ē* ‘proud’ (II/4.1.2, II/4.2.1); epenthetické *-j-* se vyskytuje stejně soustavně jako epenthetické *-n-* a můžeme je tedy pokládat za součást kmene. Adjektivum *abuojas* ‘zlý, útočný’ nemá IE souvislosti a uvnitř systému je lze srovnávat jedině s jeho vlastním slovesným derivátem *abuojēja* ‘stává se zlým, útočným’, kde vidíme sufix *-ē-* přidaný za segment *abuoj-*, v němž můžeme vidět jak celý a dále již nedělitelný výchozí kmen, tak kmen *abuo-* rozšířený o epenthetické *-j-*, cf. *tre-j-ì* ‘troje’ → *tre-j-ě-j-a* ‘ztrojnásobuje’.

Vedle dosud uvedených tří adjektiv na *-jas* lze v litevštině pomocí AtgDLKŽ doložit ještě tyto deriváty slovesné: *pa-šlįj-a pa-šlįj-o pa-šlį-ti* ‘naklání se’ → *pā-šlįj-*

výchozí, primitivní kmeny, protože označují «základní» barevné pojmy. Jejich prosodická charakteristika je tak dvojí: 1A jako u odvozených a 2A jako u neodvozených slov.

⁷ Pomocí AtgDLKŽ jsem našel celkem 49 položek, u mnohých lze rozpoznat, že jsou odvozené, a to kmenotvorným rozšířením *-(k)-(st)-i-as*, nyní již neproduktivním (cf. DLKG §§ 607, 656).

-as ‘nakloněný’ (s okrajovou variantou *pašlijùs* téhož významu) a dále *āt-šlij-as* ‘šikmý’, *su-sie-j-a su-sie-j-o su-sie-ti* ‘(logicky) souvisí’ → *āt-si-j-as* ‘odtažitý, abstraktní’ (okrajová varianta k *atsajùs* téhož významu), *věj-a vīj-o vý-ti* ‘smotává’ → *č-vij-as* ‘svinutý, zkroucený, točitý’ (nepříznakový tvar).⁸ Výchozí slovesa *vīj-o* a *-šlij-o* (pouze s prefixem) se vyznačují disociací kořenového /i/ na /i-j/, čímž vzniká *j*-kmen (II/2.3.1), sloveso *sie-j-o* užívá epenthetického *-j*.

Kmenově-deklinační zařazení *naūjas* i všech ostatních adjektiv na *-jas* (jež jsou vesměs málo frekventované, některé navíc představují jen vedlejší alomorfy svých lexémů) tedy záleží na tom, jak se postavíme k segmentu *-j* na rozhraní kmene a koncovky. Při konjugaci jej soustavně vykládáme jako přídatný prvek, který v celém formálním paradigmatu rozšiřuje vokálně zakončený kmen (II/2.3.1), při deklinaci jej ve většině (a někdy i v celku) formálního paradigmatu můžeme vykládat jako výsledek konsonantizace palatalizačního prvku mezi vokálkou finálou kmene a vokálkou basí koncovky, před některými koncovkami však v takovém případě musíme argumentovat ještě dodatečnou epenthesí (cf. infra 5.2.2 DISKUSE II).

4.3.3 Typ **I.b^α** – **V** je v jistém ohledu zcela neproduktivní. Ze základních, morfologicky nemotivovaných slov zná pouze *đidel-is* (2A) ‘velký’ s archaickou variantou *đid-is* (2B), *dešin-ỹs* (2A) ‘pravý’ a *kair-ỹs* (2B) ‘levý’.⁹ Přesto i on je početně velmi bohatý, a to jediné díky komparativům obou druhů, odvozovaným sufixy *-ès-n-is*, *-é* a *-él-ès-n-is*, *-é*, cf. *gěr-as* ‘dobrý’ → *ger-ès-n-is* ‘lepší’, *ger-él-ès-n-is* ‘o trochu lepší’.¹⁰ Obojí komparativy jsou prosodické charakteristiky 2B.

Adjektivní typ **I.b^α** – **V** se vyznačuje prosodickou zvláštností koncovek N.SG. Jemu příslušné kmény jsou bez výjimky prosodické charakteristiky 2, leč pouze slova *dešin-ỹs* – *dešin-ě* a *kair-ỹs* – *kair-ě* mají přízvuk na koncovce, zatímco *đid-el-is*//*đid-is* – *đid-el-é*//*đid-é* stejně jako všechny komparativy (cf. *ger-ès-n-is*//*ger-él-ès-n-is* – *ger-ès-n-é*//*ger-él-ès-n-é*) mají přízvuk na kmenu. Vykládáme to tak, že adjektivní typ **I.b^α** uplatňuje v N.SG MASC koncovku *-Īs^h∅*, čímž se vzdaluje substantivnímu typu **I.b** o koncovce *-Īs[∅]∅*. V celém typu se vyskytují toliko dvě výjimky, *dešin-ỹs* a *kair-ỹs*, jejichž koncovky musíme interpretovat jako *-Īs[∅]∅* podle substantivního typu. V N.SG FEM má koncovka *-é* vždy stejné prosodické rysy jako koncovka maskulína: pro *dešin-ě* a *kair-ě* je *-é[∅]∅*, všude jinde pak *-é^h∅*.

Co bylo řečeno o N.SG, platí i pro V.SG. Dílčí typ **I.b^α** předpokládá, že ve funkci (morfému) V.SG vystupuje koncovka (morf) N.SG. Nominativní koncovka *si* i ve vokativní funkci uchovává svou prosodickou charakteristiku, cf. N.SG MASC *đidel-is^h lok-ỹs[∅]∅* ‘veliký medvěd’ → V.SG MASC *đidel-is^h lok-ỹ[∅]∅*; analogicky pak uvnitř typu **V** máme N.SG FEM *đidel-é^h lók-é[∅]∅* ‘veliká medvědice’ → V.SG FEM *đidel-é^h lók-e^h∅*.

O stabilitě prosodické charakteristiky svědčí skutečnost, že pokud adjektivum v důsledku kontaminace (dílčího) typu **I.b^α** typem **I.b^γ** použije ve vokativní funkci speci-

⁸ Předponové sloveso *č-vej-a i-vij-o i-vý-ti*, které bychom zde potřebovali jako pravý zdroj morfologické motivace, znamená dnes jediné ‘ve-hnal, na-hnal (stádo do ohrady)’ a význam ‘za-vinul, o-vinul’ se pojí s *i-vy-n-ió-j-a i-vy-n-ió-j-o i-vy-n-ió-ti*, nicméně nepředponové *věj-a vīj-o vý-ti* vedle hlavního významu ‘žene (dobytek na pastvu), vyhnal (syna z domu)’ nese též vedlejší ‘splétá (pták hnízdo, dívka věnec, sedlák bič)’, což je etymologicky příbuzné s českým *vije vil vítí*.

⁹ Jiné příklady jsem nenašel ani v gramatikách, ani pomocí AtgDLKŽ.

¹⁰ Je zvláštností těchto sufixů, že se jejich /č/ pod přízvukem nedlouží, cf. I/3.2.2.

fické substantivní koncovky, pak i tato koncovka se prosodicky připodobňuje koncovce nominativní, cf. N.SG MASC *didel-is*^{h∅} *lok-ys*^{∅∅} ‘veliký medvěd’ → V.SG MASC *didel-i*^{h∅} *lok-y*^{∅∅}. Ke kontaminačnímu užití substantivní koncovky dochází i u dílčího typu V, cf. N.SG FEM *didel-e*^{h∅} *lók-é*^{∅∅} → V.SG FEM *didel-e*^{h∅} *lók-e*^{h∅}, zde však o přenosu prosodického rysu *h∅* hovořit nelze, protože ve výchozím schématu V má již sama substantivní koncovka podobu *-e*^{h∅}. Na druhé straně pak prosodické «výjimky» *dešin-ys* – *dešin-ě* a *kair-ys* – *kair-ě* užívají při kontaminaci substantivních koncovek se substantivními prosodickými charakteristikami *-ī*^{∅∅} a *-e*^{h∅}, sc. *dešinỹ* – *děšin-e*, *kair-ỹ* – *kaīr-e*.¹¹

Prosodické charakteristiky podané v této části 4.3.3 odpovídají stavu popsanému v DLKG. Senn (1929: 83), což je nejen učebnice, ale též gramatika s normativními ambicemi, zahrnuje do našeho typu **I.b^α** – V i adjektivní deriváty s předponou *apy-* (cf. *sēn-as* ‘starý’ → *apy-sen-is* ‘postarší’), jejichž kmeny mají charakteristiku 1A. Tato kodifikace se neprosadila, nyní se adjektiva odvozená předponou *apy-* řadí k typu **I.b^γ** – V (cf. 4.3.5 diskuse II). Otrebski (1956: §§285–294) předvádí komparativy obou druhů coby kmeny o dvojí prosodické charakteristice, 1B a 2B, jež nicméně v obou případech mají v N.SG přízvuk na kmenu. To se shoduje s naším výkladem, že příslušné koncovky MASC i FEM nesou prosodické rysy *h∅*. Jablonskis (1922) nám v této otázce žádnou informaci neposkytne. Jeho gramatika přízvučky vyznačuje, ale ne ve všech výskytech (jakoby pouze v případech sporných, nejistých). Tvary N.SG adjektiv našeho typu **I.b^α** – V v jeho knize přízvukem opatřeny nejsou.

4.3.4 Typ **I.b^β** – V vyložíme v části spolu s typem **I.b^γ** – V jako jistou jeho variantu.

4.3.5 Typy **I.b^β** – V a **I.b^γ** – V jsou produktivní, obsahující všechna adjektiva složená i mnoho adjektiv odvozených, jedno již, zda prefixy nebo (slabičnými) sufixy.¹² Neprefigované a zároveň nesufigované odvozeniny jsou zde zcela okrajové;¹³ neodvozená, morfologicky nemotivovaná adjektiva se nevyskytují vůbec. Z hlediska lexikální sémantiky můžeme slova skloňovaná podle typů **I.b^β** – V a **I.b^γ** – V charakterizovat jako adjektiva s příznakem “(nějakým způsobem) takový, jaký je výchozí pojem nebo soubor pojmů”.

Uvážíme-li, že typ **I.b^α** – V obsahuje pouze tři prvotní, morfologicky nemotivovaná adjektiva, vidíme, že celá škála paradigmát **I.b^{α-β-γ}** – V je vyhrazena pro adjektiva

¹¹ Celá poznámka o kontaminaci se týká úsu, nikoliv systému. Jejím smyslem je upozornit na to, že empiricky lze potkat něco, co systém, zde soustava paradigmatických typů nepopisuje, a zároveň zdůraznit, že i když úsus oproti systému změní fonématickou stavbu koncovek, ve shodě s ním může držet jejich stavbu prosodickou.

¹² Prefix mají v litevštině buď adjektiva odvozená od jiných adjektiv, a ta potom patří k typu **I.b^β** // **I.b^γ** – V, nebo adjektiva odvozená jako kompositum předpony a substantiva či slovesa. Ta druhá jsou povětšinou typu **II^β** – **IV.b**, někdy též **I^α** – **IV**. Sufix – s výjimkou stupňování (cf. 4.3.2–3) a jednoho zvláštního případu (4.3.8) – vede na typ **I^α** – **IV** nebo právě **I.b^γ** – V. Za sufixy v této práci považujeme jen morfy slabičné. Neslabičné derivační morfy nazýváme kmenovým rozšířením.

¹³ Pomocí AtgDLKŽ jsem našel pouze dva druhotvary vytvořené konverzí: *vāsar-a* (1A) ‘léto’ → *vasār-is* (1B **I.b^γ**) ‘letní’, vedle *vasar-īn-is* (1B **I.b^γ**) “idem”; *vakar-aī* (2A) ‘západ’ → *vakār-is* (1B **I.b^γ**) ‘západní’, vedle *vakar-īn-is* (1B **I.b^γ**) “idem”. DLKG (§ 653) zmiňuje (pouze v N) asi 15 dalších příkladů, jež v DLKŽ buď vůbec chybí, nebo jsou v něm zachyceny jako substantiva, byť i v atributivním postavení, cf. *jaūn-is broliūkas* (DLKŽ) ‘nejmladší bratříček’, dosl. ‘mladíček bratříček’, zatímco DLKG cituje *jaūn-is brólis* jako výraz s atributem adjektivním.

druhotná, morfologicky motivovaná. Právě v této souvislosti nabývá u paradigmát **I.b^β – V** na významu sémantická charakteristika “(nějakým způsobem) takový, jaký je výchozí pojem nebo soubor pojmů”, kterou odlišujeme od vágního “vztahu k jistému pojmu”, jež lze přiřknout každému morfologicky odvozenému adjektívu. Charakteristiku “(nějakým způsobem) takový, jaký je jistý pojem nebo soubor pojmů” zároveň odlišujeme od charakteristiky “intensitou výchozí vlastnosti (o trochu) přesahující jiné”, jež je specifická pro komparativy, skloňované podle typu **I.b^α – V**.

Kmeny, jež se podle typů **I.b^β – V** a **I.b^γ – V** skloňují, jsou prakticky všechny o prosodické charakteristice 1 (1A i 1B). To má za následek, že v kategoriích N&V.SG MASC se koncovky *-īs^{∅∅}* a *-ī^{∅∅}* vyskytují téměř výlučně v podobě s krátkým vokálem, tedy *-is*, *-i*. S charakteristikou 2 se mi pomocí AtgDLKŽ podařilo najít jen komposita *pirm(a)dēļys – pirm(a)dēļē* (2A) ‘zrozený z prvního vrhu’,¹⁴ *vabzdžialesys – vabzdžialesē* (2A) ‘živící se hmyzem’.¹⁵ Kromě nich jsou charakteristiky 2A některá druhotná adjektíva odvozená prefixem *pa-*, e.g. *aštrūs* → *paštrūs* ‘jakž takž ostrý’, *aukštas* → *paaukštys* ‘i dost vysoký’.¹⁶ Tyto ojedinělé příklady mají velkou teoretickou hodnotu v tom, že umožňují upřesnit prosodickou charakteristiku koncovek N&V.SG MASC. Kdybychom totiž disponovali pouze adjektívy charakteristiky 1 (1A i 1B), nemohli bychom rozhodnout, zda koncovky mají charakteristiku $\emptyset\emptyset$ nebo $\text{h}\emptyset$.¹⁷

Formální rozlišení N.SG a V.SG u typu **I.b^γ – V** (e.g. N.SG MASC *mēlynāk-is bernēl-is* :: *mēlynāk-i bernēl-i* V.SG MASC ‘modrooký mládenče’, N.SG FEM *mēlynāk-ē mergāit-ē* :: *mēlynāk-e mergāit-e* V.SG FEM ‘modrooká dívenko’) ovlivňuje úsus u typu **I.b^β – V**, takže ve funkci V.SG lze doložit jak užívání koncovek nominativních (ve shodě s ostatními druhotnými adjektívními typy), tak vokativních (ve shodě s primárními typy substantívními).

FORMÁLNÍ ROZLIŠENÍ A SÉMANTICKÁ CHARAKTERISTIKA I. Typy **I.b^β – V** a **I.b^γ – V** se od sebe výrazněji liší pouze v maskuliní složce. Ve FEM se rozdíl mezi nimi projevuje jedinečně v kategorii V.SG, tedy právě v té, kde úsus způsobuje kontaminaci systémových paradigmát. Tradiční gramatiky litevštiny s dílčím typem **I.b^β** vůbec nepracují. Uznávají toliko dílčí typ **I.b^γ** a poznamenávají, že jistá adjektíva podle něho skloňovaná mohou mít v D.PL MASC koncovku *-iems^{∅∅}* místo *-i-ams^{∅∅}* (cf. DLKG §553). V našem pojetí však právě to je rozlišující znak deklinačních typů (cf. 4.1.2).

¹⁴ Lexikání sémantika postihuje jen obecnou souvislost s prvním vrhem či porodem, takže FEM *pirm(a)dēļē* označuje též – a v textových výskytech mnohem častěji – matku prvorodičku. Prohlásit tento kmen za kompositum můžeme pouze s jistou licencí. První kmenová složka je sice jasná, *pirm-as* ‘první’, druhá nikoliv. Ta se vykládá až z indoevropského kořene *d^hē-* ‘saje’ (kojenec mléko), cf. lat. *fē-l-ō* ‘cucám’, *fē-min-a* ‘žena’, *fē-cund-us* ‘plodný, úrodný’, řec. θῆσαι ‘sát’ (homérský infinitív), τι-θή-ν-η ‘kojná’, θη-λ-ή ‘prsni bradavka’, θῆ-λ-υς ‘ženský, samičí’. V baltském kontextu lze s IE kořenem *d^hē-* spojit dva výrazy vnitřně nemotivované a zároveň kmenotvorně paralelní, lot. *dē-l-s* ‘syn’ (posunem od ‘kojenec’), lit. *dē-l-ē* ‘píjovice’ (saje krev).

¹⁵ Užívá se o ptácích. První složkou je kmen substantíva *vabzdž-iaī* ‘hmyz’, druhou kmen slovesa *lēsa lēsē lēsti* ‘zobe’. Analogicky se tvoří *vabzdžiaēdis* (1B) od slovesa *ēda ēdē ēsti* ‘žere’. To se užívá o savcích; jako by vedle ‘hmyzožravý’ bylo ještě ‘hmyzozobý’.

¹⁶ AtgDLKŽ je neuvádí, protože DLKŽ vůbec nezaznamenává modifikaci míry ani stupeň adjektíva, a to ani v samostatných heslech ani v hnízdech výchozích adjektív. Deriváty dokládá jen LKŽ I.

¹⁷ Rysy $\emptyset\emptyset$ (a nikoliv $\text{h}\emptyset$) pak u obou koncovek potvrzují poměrně hojná komposita morfosyntakticky řazená jako přechylovaná substantíva, e.g. *žemdirbys – žemdirbē* ‘zemědělec’.

Že analogická záměna *-iem^{∅∅}* místo *-i-am^{∅∅}* platí i v D&I.DU MASC, má hodnotu čistě teoretickou: pravděpodobnost jevového pozorování je mizivá; nicméně jediné, co v této práci děláme, jsou právě teoretické výklady (intelektuální konstrukty), takže i s dušlovými odchylkami pracujeme.

Oba dílčí typy rozlišujeme proto, že (i) typ β má pro svou distribuci nesubstantivních koncovek systémovou oporu v typech II^{β} a III^{β} a (ii) používání «odchylné» koncovky *-iems^{∅∅}* místo *-i-ams^{∅∅}* (odchylné z hlediska I.b^{γ}) lze korelovat se sémantickou strukturou slovního kmene.

• Podle (dílčího) typu I.b^{γ} se skloňují 1^o všechna sekundární adjektiva odvozená od jiných výchozích slov než od adjektiv. Jde povětšinou o desubstantiva, cf. *gelež-is* ‘železo’ → *gelež-in-is* (*viľkas*) ‘železný (vlk)’. Dále pak 2^o adjektiva složená o druhé složce neadjektivní. Ta je nejčastěji substantivní, cf. *bált-as* ‘bílý’ -&- *kākl-as* ‘krk’ → (*žirgēlis māno*) *balt-a-kākl-is* ‘(koníček můj) bělokrký’, nebo slovesná, cf. *vabzdž-iaī* ‘hmyz’ -&- *ēd-a* ‘žere’ → *vabzdž-ia-ēd-is* (*žinduōlis*) ‘hmyzožravý (savec)’. Svým slovním základem jsou adjektiva typu I.b^{γ} blízká atributivně užitým substantívům, jakoby ‘vlk železnák’, ‘můj koníček bělokrček’, ‘savec hmyzožravec’. Jako jediná z adjektiv mají zvláštní koncovku pro V.SG, a to koncovku vypůjčenou z primárního paradigmatu substantivního, cf. *geležini viľke* ‘železný vlku’, *žirgēli māno baltakākli* ‘koníčku můj bělokrčku’, *vabzdžiaēdi žinduōli* ‘hmyzožravý savče’.

• K (dílčímu) typu I.b^{β} patří adjektiva 1^o odvozená od adjektiv a 2^o složená o druhé složce adjektivní, cf. *tams-ūs* ‘temný’ -&- *žāl-ias* ‘zelený’ → *taṃs-žal-ēs* (*ākys*) ‘tmavozelené oči’. Adjektivní kmen druhé složky motivuje užití nesubstantivních koncovek. Prostor pro takové užití je přitom pouze v kategorii D.PL MASC (teoreticky též D&I.DU MASC), ne však už v N.PL MASC, kde ikonická nesubstantivní koncovka *-i^{∅b}* je prostředkem specifikace, cf. 4.2.4. Adjektivní kmen motivuje též užívání koncovek N.SG v kategorii V.SG, což je další odchylka typu I.b^{β} – V od I.b^{γ} – V a jediná, jež se projevuje nejen v MASC, ale též ve FEM.

• Adjektiva obou typů se mohou snadno substantivizovat, přičemž ve všech pádech přibírají substantivní koncovky výchozích paradigmat I.b a V , e.g. *mišk-as* I ‘les’ → *mišk-in-is* I.b^{γ} ‘lesní’ → *mišk-in-is* I.b ‘lesní duch’, též ‘partyzán’ (v protibolševickém odboji), což vede na protiklad D.SG MASC *miškiniam* ‘lesnímu’ (I.b^{γ}) vs. *miškiniui* ‘partyzánovi’ (I.b); *raudón-a* ‘červená’ -&- *marg-à* ‘strakatá’ → *raudon-mařg-ē* (*kárvē*) ‘červenostrakatá (kráva)’ → *raudon-mařg-ē* ‘červenostračka’, což může být vlastní jméno konkrétní krávy se substantivním vokativem *Raudonmařge* ‘Červenostračko’, kterážto vokativní koncovka se uplatňuje i v adjektivním postavení *raudonmařge* (*kárvē*) ‘červenosttrakatá (krávo)’.¹⁸

• Bez zařazení zatím ponecháváme nesložená adjektiva odvozená prefixem nebo sufixem od jiných adjektiv, cf. *jaun-as* ‘mladý’ → *jaun-ūt-is* ‘mladičký’, *apý-jaun-is* ‘ještě docela/moc mladý’.¹⁹ Vyjádříme se k nim po následující diskusi.

¹⁸ Čeština zdaleka nedokáže reprodukovat morfologické derivační možnosti litevštiny. Afektivní vlastní jména jako ‘Červenostračka’ či ‘Modroočko’, použitelná pouze v intímní sféře, nikoliv coby neutrální označení, představují hranice českých možností. Kde litevština derivuje, obecná čeština spontánně substantivizuje syntagmata, cf. *ilgakāsė* (N.SG FEM) ‘ta s těma dlouhejma copama’, *mėlynāki* (V.SG MASC) ‘hej, ty modrovokej’.

¹⁹ Vztah alternativ “poněkud” a “příliš”, jež obě jsou ve významu přítomny, vyložíme v 5.1.5.2.

DISKUSE II (EMPIRICKÁ). Řekli jsme již, že litevské gramatiky s typem **I.b^b – V** nepracují. My sami jsme typ **I.b^b – V** zavedli z důvodů vnitřně teoretických. Jistě chceme, aby naše teorie byla «empirická», sc. v dobré shodě s pozorovatelnými jevy, nicméně může se stát, že lingvista musí volit, zda dá přednost «empirii» nebo «teorii». K tomu právě teď došlo a my se musíme – v pojmech Hjelmslevových – rozhodnout mezi tím, co je v našem popisu jazyka SYSTÉM a co ÚSUS. Do systému patří všechny paradigmatické typy, jež jsme apodikticky předkládali (i s formální a sémantickou charakteristikou lexémů, jež se s nimi pojí), k úsu řadíme všechny pozorovatelné výskyty, tedy jak ty, jež systému odpovídají, tak ty, jež mu neodpovídají. Již jsme v tomto oddíle 4.3 několikrát konstatovali, že úsus kolísá (šlo o užívání koncovek v kategorii V.SG). Stejně snadno můžeme konstatovat, že kolísá úsus v užívání koncovek D.PL MASC. Máme-li volit mezi systémem (teorií) a úsem (empirií), volíme bez zaváhání první stranu (systém, teorii), která jediná je uchopitelná (i opravitelná), zatímco výskytu jazykových výrazů se nikdy plně nezavděčíme.

Uvědomme si, že obrovský prostor litevského jazyka jsme si hned ze začátku omezili na litevštinu spisovnou, útvar mimořádně umělý, jenž sám je výsledkem trvalých pokusů o – ne-li systémovou, pak alespoň systémově motivovanou – reglementaci. I tak musíme konstatovat, že ani spisovný jazyk nelze postihnout jako jediný a úplný systém.

- DLKG (§553) hovoří o alternativním užívání adjektivní koncovky D.PL MASC u složených adjektiv, jejichž druhá složka je původem adjektivum, a uvádí jediný příklad *pūs-žal-iems* ‘polosyrovým’; ve slovtvorné části přidává DLKG (§§690–691) mnoho dalších složenin o druhé složce adjektivní, všechny však pouze v nominativu. Paulauskienė (1994: 202–208) alternativy vůbec nezmiňuje.

- Logika našeho výkladu by žádala, aby k typu **I.b^b – V** patřila též druhotná adjektiva prefigovaná podle vzoru *apý-sen-is* ‘postarší’ (← *sēn-as* ‘starý’). Motivuje to i skutečnost, že tato prefigovaná adjektiva nepřecházejí do syntaktických rolí substantiva a mají k sobě homologické deriváty jiných deklinačních typů, kde všude se nesubstantivní koncovka D.PL MASC uplatňuje, cf. *aštr-ūs* ‘ostrý’ → *pa-aštr-ūs* ‘ještě docela ostrý’, *pa-aštr-iems*. DLKG nicméně – alespoň pro spisovný jazyk, jež jediný popisuje – řadí vzor *apýsenis* k typu **I.b^v – V**. Nápadné je, že Senn (1929: 82–83, Lek.14 §§8–10) uvádí též vzor *apýsenis* jako případ našeho typu **I.b^a**, sc. N.PL MASC *apýseni*, D.PL MASC *apýseniems*, poznamenává (p.100, Lek.17 §5), že tento vzor se může skloňovat i podle typu **I.b^v** (vokativy Senn ve svých vzorech adjektivní deklinace vůbec neuvádí). Ve své pozdější práci Senn (1966: §194) vzor *apýsenis* nemá a deriváty s *apý-* zmiňuje u deklinace odpovídající našemu typu **I.b^v – V**. K tomuto typu pak zcela jednoznačně řadí vzor *apýsenis* už Ambraška et Žiugžda (1936: §68).

- Zde uvažme, že typ **I.b^b** se nachází uprostřed rozpětí **I.b^a – I.b^v**. Jablonskis (1922: §§55–56) řadí vzor *apýsenis* k typu **I.b^v** (v našem pojmosloví), aniž připouští alternativy s nesubstantivní koncovkou D.PL MASC; naopak celému našemu typu **I.b^v** přiznává alternativně i substantivní koncovky v D&L.SG MASC, což znamená přechod od **I.b^v** k **I.b**. Jaunius (1906: 78–81) jde ještě dál než Jablonskis a postuluje pro MASC pouze dva adjektivní typy, jež vycházejí z **I.b**, a sice **I.b^a** (vzor *gerėsnis*) a **I.b** (vzor *medinis*), tedy typ s maximálním výskytem nesubstantivních koncovek a typ vůbec bez výskytu takových koncovek. Rozdělení do typů nevysvětluje, jiné příklady než své dva vzory neuvádí. Bylo by zajímavé vědět, jak Jaunius skloňoval adjektivum *apýsenis*.

FORMÁLNÍ ROZLIŠENÍ A SÉMANTICKÁ CHARAKTERISTIKA II. Vrat’me se nyní k druhotným adjektivům nesloženým, odvozeným prefixem nebo sufixem od jiných adjektiv. Jde o případy modifikace míry a intenzity adjektiva, tedy o slovtvorný proces velmi blízký stupňování.

- U deadjektivních adjektiv prefigovaných (vzor *jáunas* → *apýjaunis*) je nesubstantivní koncovka D.PL MASC *-iems^{∅∅}* doložena nejen jako historický tvar, ale i jako historický pokus standardizační (cf. suprā Senn 1929). Současný spisovný standard ji odmítl, čímž se se přizpůsobil soudobému úsu, kladoucímu *-i-ams^{∅∅}*.
- U deadjektivních adjektiv sufigovaných (vzor *jáunas* → *jaunūtis*) jsem se s nesubstantivní koncovkou D.PL MASC *-iems^{∅∅}* nesetkal. Dávám to do souvislosti se sémantikou: dotyčná adjektiva jsou vesměs afektiva označující především lidské (či alespoň živé) bytosti a snadno se substantivizují, cf. *māž-as* ‘malý’ → *maž-ūt-is*//*maž-ut-ēl-is* (I.b^γ) (*paukštēlis*) ‘maličký//malilinkatý (ptáček)’ vs. (*mūsū*) *maž-ūt-is*//*maž-ut-ēl-is* (I.b) ‘(naš) maličký//malilinkatý’, sc. ‘naše dět’átko’, což je sblízuje s typem I.b a od typu I.b^β spíše oddaluje.

DISKUSE III (METODOLOGICKÁ). Typy I.b^β – V a I.b^γ – V jsme společně charakterizovali sémantickým rysem “(nějakým způsobem) takový, jaký je výchozí pojem nebo soubor pojmů”. Zdůraznili jsme, že jim příslušná adjektiva se snadno mění na substantiva a vlastní polaritu mezi oběma typy jsme popisovali jako otázku, zda převažuje motivace substantivní (I.b^γ – V) nebo adjektivní (I.b^β – V). Přitom jsme tvrdili, že prostor pro manifestaci substantivní a nesubstantivní deklinace se naskýtá v kategorii D.PL MASC, nikoliv však N.PL MASC. V čem spočívá výjimečnost, specificita koncovky *-i^{∅β}*, jíž se – právě v kategorii N.PL MASC – od obou zde rozebíraných typů odlišuje typ I.b^α – V? Tuto koncovku mají tři základní adjektiva a jinak právě komparativy, tedy adjektiva odvozená. Abychom udrželi konsistenci výkladu, musíme komparativy (cf. *jáun-as* ‘mladý’ → *jaun-ēs-nis* ‘mladší’, *jaun-ēl-ēs-nis* ‘o trochu mladší’) sémanticky odlišit od jiných odvozených adjektiv, zvláště pak od adjektiv deadjektivních (cf. *jáun-as* ‘mladý’ → *jaun-ūt-is* ‘mladičkový’, *apý-jaun-is* ‘ještě docela/hodně mladý’). Oproti obecné charakteristice “(nějakým způsobem) takový, jaký je výchozí pojem nebo soubor pojmů”, jež pracuje s referencí, jsme proto pro komparativy hned na počátku části 4.3.5 zavedli charakteristiku pracující s intenzitou: “intenzitou výchozí vlastnosti (o trochu) přesahující jiné”. Čtenáři, který se cítí oklamán, že mu zde sémantika nabízí petitiōnem principii, jeho pocit nedokážu rozmluvit: sémantika už je taková a sotva bude lepší.

4.3.6 Typ II^β – IV.b je početný a produktivní. Domácí litevské odvozeniny lze charakterizovat sémantickým rysem “intenzivní výskyt vlastnosti, jež souvisí s výchozím pojmem”, cf. *kalb-a* ‘mluví’ → *kalb_{2B}-ūs* ‘řečný, upovídaný’, *jaūčia* < /’jaūt-i-a/ ‘cítí, vnímá’ → *jautr_{2B}-ūs* ‘citlivý, vnímavý’. Nápadné je, že deriváty tohoto typu vznikají konverzí, případně doplněnou o neslabičné kmenotvorné rozšíření, cf. *ėd-a* ‘žere’ → *ėd_{2B}-ūs* ‘sžíravý’ et *ėd-r_{2B}-ūs* ‘žravý’, leč žádný produktivní slabičný sufix k tomuto typu nevede. Podle typu II^β – IV.b se dále skloňují i přejaté kulturní evropeismy, právě pokud nepřibírají litevské slovtvorné sufixy, cf. lat. *mor-al-is* → lit. *moral-ūs* (2B, II^β) vs. *morāl-in-is* (1A, I.b^γ), lat. *liber-al-is* → lit. *liberal-ūs* (2B, II^β) vs. *liberāl-išk-as* (1A, I^α). Prosodicky se s typem II^β – IV.b pojí kmeny o charakteristikách 2A a 2B; kmeny 1A ani 1B se zde vůbec nevyskytují.²⁰

Je prosodickou zvláštností typu II^β – IV.b, že se u něho hojně nalézají víceslabičné kmeny 2B. Takové se totiž mezi substantivy (až na několik místních jmen) ani u jiných typů adjektivních vůbec nevyskytují. Jde jednak o kmeny druhotně předponové, cf. *nuo-bod-ūs*,

²⁰ AtgDLKŽ uvádí pouze jedinou výjimku, regionalismus *sinkus* (2A, 1A), odpovídající celonárodnímu *smūlkus* (2A) ‘drobný’, jakožto (okrajové) adjektivum II^β, jehož kmen je druhotně (!) typu 1A.

nuo-bōd-ų (2B) ‘nudný’ ← *bod-ūs*, *bōd-ų* (2B) ‘odporný’, a složené, cf. *aki-vaizd-ūs*, *aki-vaizd-ų* (2B) ‘očividný’ (← *ak-is* ‘oko’ -&- *vaizd-as* ‘pohled, obraz’), jednak o kmeny morfologicky nezřetelné, cf. *mandag-ūs*, *mandāg-ų* (2B) ‘zdvořilý’,²¹ *malon-ūs*, *malōn-ų* (2B) ‘milostivý, laskavý’, a dále o kmeny kulturních evropeismů, cf. *modern-ūs*, *modērn-ų* (2B) ‘moderní’, *aktyv-ūs*, *aktīv-ų* (2B) ‘aktivní’, *racional-ūs*, *racionāl-ų* (2B) ‘racionální’, jejichž případná vnitřní (latinsko-řecká) struktúra je pro litevský systém irelevantní. Naopak zcela ojediněle se u typu II^b – IV.b vyskytne víceslabičný – vždy kompositní – kmen 2A, který nese přízvuk na jiné než první slabice, e.g. *to-lyg-ūs* *to-lýg-ūs* ‘rovnoměrný’, *at-žūl-ūs* *at-žūl-ūs* ‘hrubý, odmítavý’ (v celém okruhu NOMEN toto jinde nepotkáme, cf. 5.1.6).

Koncovka N.SG je v tabulkách T 4.3/1,2 uvedena s dvojí prosodickou charakteristikou ∅∅//ħ∅. Typ II^b – IV.b tedy kolísá mezi dvěma prosodickými variantami koncovek. V tom se shoduje s typem I.b^a – V. V případě II^b – IV.b však nelze postupovat jako u typu právě připomenutého, kde jsme z prosodické «výjimky» ħ∅ udělali «pravidlo» (cf. 4.3.3). Drtivá většina adjektiv dílčího typu II^b koncovku N.SG MASC přízvukuje: činí tak všechny kmeny 2B i většina kmenů 2A (e.g. *rūgšt-ūs*, *rūgšt-ų*, *rūgšt-aūs* ‘kyselý’). Zde všude – ve shodě s výchozím typem substantivním – klademe koncovku o prosodické charakteristice ∅∅. Proč asi desítky kmenů typu 2A (a právě jenom jeho) koncovku N.SG MASC nepřívukuje (cf. *lýg-us*, *lýg-ų*, *lyg-aūs* ‘rovný’, *aišk-us*, *aišk-ų*, *aišk-aūs* ‘jasný, srozumitelný’, *sót-us*, *sót-ų*, *sót-aūs* ‘syťý’), nevím;²² žádnou lexikálněsémantickou ani morfologickou motivaci pro takové chování nevidím.²³ Hovorový úsus přízvukuje *lyg-ūs*, *aišk-ūs*, *sót-ūs*, etc. V systémovém popisu spisovné normy musíme prostě konstatovat, že tyto lexikální jednotky volí z prosodických alternativ rys ħ∅.²⁴ Uvnitř dílčího typu IV.b pak feminína volí vždy stejný rys jako maskulína, cf. N.SG FEM *rūgšt-i^{∅b}* (*rūgščióms* < /'rūgšt_{2A}-&-i-óms^{∅∅}/) vs. *lýg-i^{ħ∅}* (*lyg-i-óms^{∅∅}* 2A), *sót-i^{ħ∅}* (*sočióms* < /'sót_{2A}-&-i-óms^{∅∅}/), *aišk-i^{ħ∅}* (*aišk-i-óms^{∅∅}* 2A). Vše, co zde bylo řečeno o prosodickém chování koncovek N.SG, platí i pro jejich užití ve funkci V.SG.

²¹ Slovo *mandagūs* je morfologicky zcela neprůhledné. Ve slově *malonūs* lze vydělit «příponu» -on-, jež, byť již neproduktivní, v litevském lexiku dosud žije (cf. *tėv-as* ‘otec’ → *tėv-on-is* (III) ‘nejstarší v rodu, správce rodového majetku’; *gėlt-o* ‘žlutl’ → *gelt-ón-as* (I^a) ‘žlutý’), a zbude «kmen» *mal-*, jež můžeme ablautově spojovat s *mýl-i* ‘miluje’, *míel-as* ‘milý’; takový rozklad je myslitelný, leč není jej o co produktivního opřít.

²² DLKG (§§563) i Otrėbski (1956: §236) uvádějí shodný výčet takovýchto adjektiv (omezíme se zde pouze na MASC): *aiškus* ‘jasný’, *ráiškus* ‘výrazný’, *váiskus* ‘průhledný’, *tánkus* ‘hustý’, *švánkus* ‘poctivý’, *vėikus* ‘hbitý’, *spėrus* ‘rychle ubíhající’, *sótus* ‘syťý’, *sódrus* ‘dobře se ujímající, dobře rostoucí’, *lýgus* ‘rovný’, *smūlkus* ‘drobný’. Všechna tato adjektiva jsou prosodicky typu 2A.

²³ Nepřívukovaná koncovka N.SG může být prosodickým druhotvarem. DLKŽ dokládá *ráiškus* i *raiškūs*, *váiskus* i *vaiskūs*, *švánkus* i *švankūs*, *vėikus* i *veikūs*; Otrėbski (1956: §236) uvádí vedle *lýgus*, *smūlkus* též *lygūs*, *smulkūs*, kteréžto druhotvary DLKŽ nezná (může jít o regionální varianty). Prosodická charakteristika koncovky se neuchovává při skládání kmenů, cf. *tōl-is* ‘dálka’ -&- *lýg-us* ‘rovný’ → *tolygūs*, *tolýgūs* ‘rovnoměrný’ (stále však zůstává charakteristika 2A).

²⁴ Otrėbski (1956: §§239–243) vykládá, že adjektiva 2A byla původně 1A a teprve postupně měnila svou prosodickou charakteristiku, přičemž v kategorii N.SG ke změně nedošlo. Takový výklad není kompatibilní s naším popisným aparátem, kde kmen a koncovka mají každý svou vlastní prosodickou charakteristiku: může se jistě stát, že kmen svou charakteristiku změní (třeba právě z 1A na 2A), leč změní-li ji, změní ji vůbec, nikoliv pouze v některých pádech.

DISKUSE IV (TEORETICKÁ). Dvojí prosodickou charakteristiku koncovek N.SG MASC jsme pro dílčí typy **I.b^α** i **II^β** stanovovali tak, že jsme vzali charakteristiku příslušných koncovek v primární deklinaci substantivní (v obou případech ∅∅) a přidali $\text{h} \emptyset$, která se projevuje jen vůči některým lexikálním kmenům (povahy okrajově 2A i produktivně 2B pro **I.b^α**, výlučně 2A pro **II^β**). Pro **I.b^α** víme, že rysy $\emptyset b$ i $\text{h} b$ jsou vyloučeny, protože by se musely projevit vůči hojně zastoupeným kmenům 2B. Pro **II^β** lze sice tvrdit, že charakteristiku $\text{h} b$ vylučuje koncovkový přízvuk slova *tolyg-ùs* (2A) a charakteristiku $\emptyset b$ vylučuje kmenový přízvuk slova *lýg-us* (2A), nicméně to je pravda jen vůči formálním paradigmátům lexémů *tolygùs* a *lýgus*. Víme-li, že s **II^β** se pojí výlučně kmény 2A a 2B a že odchylky individuálních paradigmat jsou vázány výlučně na 2A, musíme uznat, že alternativní $\emptyset b // \text{h} b$ by rozdílné přízvukové chování ve tvarech N//V.SG MASC popsala stejně dobře: $\emptyset b$ pro lexémy, jež přízvukují koncovku, $\text{h} b$ pro ty, jež ponechávají přízvuk na kmenu. Klademe-li tedy v oněch koncovkách charakteristiku $\emptyset \emptyset // \text{h} \emptyset$, klademe ji s vědomím, že (na rozdíl od **I.b^α**) není jediná logicky možná. Rozhodli jsme se pro ni proto, že 1° nějakou volbu učinit musíme (koncovka je koncovkou, teprve až dostane prosodickou charakteristiku); 2° chceme podržet charakteristiku primární koncovky maskuliní (sc. $\emptyset \emptyset$); 3° chceme udržet shodu s případem **I.b^α** (kombinace $\emptyset \emptyset // \emptyset b$ je sice empiricky vyloučena, ale kombinace $\emptyset \emptyset // \text{h} b$ by empiricky vyhovovala stejně jako $\emptyset \emptyset // \text{h} \emptyset$: první položka pro lexémy přízvukující koncovku, druhá pro ty, které nechávají přízvuk na kmenu).

U koncovky N//V.SG FEM dílčího typu **IV.b** se ocitáme v situaci, kdy z právě vysvětlené motivace bod 1° jistě platí, leč bod 2° nefunguje. K typu **IV.b** totiž v primární deklinaci patří pouze dvě substantíva, obě o kmenu 2B, takže je jediné jasné, že koncovka *-i* nenesé rysy $\text{h} \emptyset$. Charakteristiku $\emptyset b$ jsme koncovce N.SG substantivního typu **IV.b** dali proto, abychom vytvořili paralelismus s odpovídajícími koncovkami typů **IV** a **IV.a** (jež jsou empiricky rozhodnutelně jednoznačné). Dvojí charakteristika $\emptyset b // \text{h} \emptyset$, pro niž jsme se rozhodli u typu adjektivního, je pouze jednou z většího počtu logicky možných; v první položce drží struktúrní paralelismus s naším výkladem deklinace substantivní, ve druhé pak s naším výkladem deklinace adjektivní. Vzhledem k tomu, že se podle podle typu **IV.b** skloňují výlučně adjektíva o kmenové charakteristice 2, koncovkové charakteristiky $\emptyset \emptyset // \text{h} \emptyset$, $\emptyset \emptyset // \text{h} b$, či $\emptyset b // \text{h} b$ by empirii formálních paradigmat obsloužily stejně úspěšně: první jejich položka pro lexémy přízvukující koncovku, druhá pro ty, jež nechávají přízvuk na kmenu.²⁵ Feminínium lexému *pàts* – *patì* na předvedené diskusi nic nezmění.

DISKUSE V (INTERPRETAČNÍ). V návaznosti na DISKUSI I (4.3.2) dodejme, že i u typu **II^β** – **IV.b** mohou vzniknout otázky, jak se dívat na kmen adjektív zakončených na *-jus* – *-ji*, e.g. *lój-a* ‘štěká’ → *la-j-ùs* ‘štěkavý’. Tentokrát nevybíráme ze dvou deklinačních typů, základního a palatalizovaného, jak tomu bylo v případě **I^α** – **IV** a **I.a^α** – **IV.a**; pro FEM máme pouze palatalizované dílčí paradigma **IV.b**, pro MASC pak **II^β** obsahující koncovky jak základní,

²⁵ V panchronním záběru lze volbu charakteristiky $\emptyset b$ motivovat ještě jedním struktúrním paralelismem: koncovky N.SG typů **IV**, **IV.a** a **IV.b** disponují zdlouženými alomorfy *-o*, *-i-o* a *-i*. První dva jsou dosud přítomné v kompositních zakončeních adjektív (7.2), poslední nikoliv, protože kompositní typ **IV.b** byl nahrazen kompositním typem **IV.a**, leč máme bezpečné historické doklady na zakončení *-i-ji* (s rekonstruovanou akúťovou intonací, sc. *-í-ji*), analogická k zakončením *-ó-ji*, *-i-ó-ji* (kde je akút jasně doložen). Právě akúťový zdloužený alomorf krátké koncovky je (historickými zákony Leskienovým a de Saussurovým, cf. II/3.1.6 VÝKLAD) vázán na prosodický rys *b*.

tak palatalizované. Epenthetické *-j-* není nutné předpokládat ve všech pádových tvarech, v některých však ano (počínaje N.SG MASC & FEM).

4.3.7 Typ III^b – IV.b pokrývá jediné slovo: adjektivní zájmeno *pàts – patì* ‘sám’ (ve smyslu latinského ‘ipse’, nikoliv ‘solus’) o prosodické charakteristice 2B. Systémový význam typu III^b – IV.b spočívá v tom, že se k němu – pravda, s jistou modifikací – přimykají všechna agentivní participia (cf. 8.1.2–3).

Na tvaru N.SG MASC je prosodicky nápadné, že kmenové /ã/ se v něm pod přízvukem nedlouží, kdežto v jiných pádových tvarech ano, cf. N.SG *pàt-s* vs. *pāt-i* A.SG. Vysvětlujeme to tím, že vokalizká base v koncovce *-is* zanikla a přízvuk, původně spočívající na koncovce, se teprve druhotně přesunul na kmen, jedinou slabiku, jež zbyla, aniž vyvolal účinek, jaký přízvuk, který dopadne na kmen v souladu s obecnými pravidly, vyvolává, cf. I/3.2.2. Variantu *pat-ìs* s kmenovým /ã/ krátkým podle pravidel dokládá LKŽ (IX:621). Připomeňme v této souvislosti, co jsme v oddíle 3.5 (n.23) říkali o *viěš-pat-s* s variantou *viěš-pat-ìs*.

4.3.8 Jako poslední jsme postulovali adjektivní deklinační typ I – V. Vybírají si jej jediné druhotná adjektiva s intensifikačním sufixem *-(i)-uk-as* (cf. DLKG §§566, 576). Ten pojmenovává osoby a živé bytosti, které se od ostatních jedinců svého rodu liší právě intensivním výskytem vlastnosti základního slova, cf. *bált-as* ‘bílý’ → *balt-ùk-as* ‘bělásek’ (motýl), *juod-as* ‘černý’ → *juod-ùk-as* ‘černoch’ (označuje jak lidskou rasu, tak velmi snědého člověka nebo i nápadně černé zvíře), *výr-as* ‘muž, chlap’ → *vyr-ùk-as* ‘statný muž, pořádný chlap’. Všechny takové deriváty mají prosodickou charakteristiku 1B. Výchozí slovo může být jakéhokoliv druhu, cf. *mùš-ti-s* ‘prát se’ → *muš-t-ùk-as* ‘rváč’, /'pet-i-āi/ > *peč-iaī* ‘ramena’ → /pe't-i-ũk-as/ > *pečiũkas* ‘ramenáč’.²⁶ Výsledné jméno je primárně substantivum. Jako takové tvoří femininní protějšek konverzí k typu V, což nás opravňuje hovořit o párovém, rodově specifikovatelném sufixu *-(i)-uk-as, -é*.²⁷

Substantivní deriváty utvořené sufixem *-(i)-uk-as, -é* se dají používat též atributivně. V této roli pak právě díky své rodové párovosti naplňují definici adjektiva, cf. *māž-as* ‘malý’ → *mūsū mažiũkas / mažiũkē* ‘naš maličký / naše maličká’ (SVBST) et *mažiũkas vaikēlis /*

²⁶ Výraz *pečiũkas* je nápadný tím, že v derivačním sufixu uplatňuje foném /ū/, nikoliv /ũ/. Tuto změnu dokládá též derivát *žāl-i-as* ‘svěží, zelený, syrový’ → *žal-i-ũk-as* ‘statný chasník’ (“mladý muž v rozkvětu sil”, v žádném případě ne *“zelenáč”), jenž ostatně s prvním tvoří sémantický topos, cf. *Mūsū vyrāi tai žaliũkai, smagūs, šaunūs ir pečiũkai* ‘Naši chlapi jsou statní junáci, veselí, pohlední a pěkně urostlí’ (LKŽ IX:732, kde citováno jako folkloristický sběr). Jinak se mi alomorf *-(i)-ũk-as* pomocí AtgDLKŽ podařilo doložit jediné u *kój-os* ‘nohy’ → *kojũkai* ‘chůdy’ (pořádné, ba přehnaně velké nohy), *val-iā* ‘volnost, vůle’ → *valiũk-as, -é* ‘flákač, povaleč’ (dítě, kterému dávali přílišnou volnost, a ono ted’ není zvyklé pracovat), kde první derivát (*kojũkai*) je čistě substantivní a pouze druhý (*valiũk-as*) funguje též jako adjektivum v syntaktické roli shodného přívlastku. Alomorfní sufix *-(i)-ũk-as* uchovává prosodickou charakteristiku 1B: kmenový přízvuk spočívá na slabice o vrcholu *-(i)ũ|k-* (analogicky k sufixu *-(i)u|k-*) a ta je intonována cirkumflexově.

²⁷ Míra uplatnění jednotlivých rodů je záležitostí jazykového úsu, nikoliv systému: pro FEM **vyr-ùk-é* bychom těžko vymýšleli designát (nicméně jde to); název *baltũkas* ‘bělásek’ je MASC proto, že téhož rodu je nadřazený pojem *drugỹs* ‘motýl’, leč nic nebrání tomu, aby litevská kočka (*katē*, FEM) byla *baltũkē, juodũkē, muštũkē*, případně též *pečiũkē* (stačí jen vyšlechtit kočku buldoka).

mažiùkė mergýtė ‘maličké dět’átko / maličká holčička’ (ADJ). Substantivní původ vysvětluje, proč se i v adjektivním užití uchovává substantivní flexe a substantivní přechylování. Frekvenci a produktivitu tohoto adjektivního vzoru je těžké zjistit. AtgDLKŽ uvádí na sto substantív (povětšinou rodově spárovaných), adjektivum však jediné: to proto, že DLKŽ nepokládá příslušná adjektiva za samostatné jednotky a nezaznamenává je; AtgDLKŽ tak umožňuje najít pouze *akl-ut-ùk-as*, *-ė* ‘(ještě) úplně slepý’ (o mlád’atech), neboť toto adjektivum je od výchozího *ākl-as* odvozeno nepřímým dvojitým sufixem *-ut-uk-*. LKŽ adjektiva na *-(i)-uk* sice uvádí, žel nedisponujeme účinným vyhledávacím nástrojem. I tak ale díky LKŽ můžeme předvést substantivní koncovky v exponovaných pádech, cf. *šitiė katùkai dar aklutùkai* (N.PL MASC) ‘ta kot’átka jsou ještě úplně slepá’ (I: 79), *šitiė retùkai* (N.PL MASC) *rugiaĩ jau piaunami* ‘a to žito, pořád tak strašně řídké, by se už mělo sklízet’ (XI: 495), *Jie nepažino, kas tai yra būti dieną ir naktį nieku neriboto pono valdžioje, kada karalius buvo per toli, o Dievas per aukštai žemukui* (D.SG MASC) *artojui* ‘Nepoznali, co to je být ve dne i v noci v moci ničím neomezeného pána, kdy pro nebohého sedláka byl král příliš daleko a Bůh příliš vysoko’ (XX: 361; jako autorka je uvedena Lazdynų Pelėda).

Otrębski (1956: §255) řadí vzor *mažiùk-as – mažiùk-ė* k našemu typu I.b’ – V a tvrdí, že se od něho liší pouze výskytem koncovky *-as^{h∅}* v kategorii N.SG MASC místo *-is^{∅∅}*, kdežto ve všech ostatních kategoriích je kmen palatalizován (výslovně však uvádí jen G.SG MASC *mažiùk-i-o*). Totéž tvrdí Ambraška et Žiugžda (1936: §69,6), kteří však uvádějí pouze N.SG obou rodů. Textové příklady, jež udává DLKG (§576), ani ty, které jsem namátkou vyhledal v LKŽ (pro soustavné vyhledávání chybí nástroje) však palatalizované skloňování nepotvrzují (kromě G.PL FEM, kde palatalizace vychází z vlastností V. deklinace, cf. 2.2).

Jelikož všechny deklinační typy jsou intelektuální konstrukty a každé zařazení ke vzoru je zevšeobecnujícím soudem, podívejme se na Otrębského výklad zevnitř. Autor hovoří o skloňování pouze v MASC, přičemž příslušnost ke vzoru charakterizuje slovo tvornou strukturou; chce udržet paralelismus derivátů na *-(i)-uk-as // -ut-(i)-uk-as* (výslovně uvádí *mažiùkas* i *mažučiùkas*) s deriváty na *-ūt-is // -ut-ėl-is* (cf. *mažūtis // mažutėlis*), o obojích odvozeninách přitom uvažuje pouze jako o adjektívech.²⁸ Příbuznost vzorů *mažiùkas // mažučiùkas* a *mažūtis // mažutėlis* zdůvodňuje tím, že oba derivační typy si volí FEM ze stejné deklinace (v našem číslování V), přičemž se též odvolává na postulát, že rodová dvojice vycházející z deklinací I – V je pro adjektiva nemožná. My naopak zdůrazňujeme, že přechylování podle dvojice I – V je u substantív standardní záležitostí, a přijímáme, že pokud rodově spárované jméno má dvojí, primárně substantivní i sekundárně adjektivní platnost, uchová si v obou případech stejnou dvojici základních formálních paradigmat. Otrębského palatalizační rozdíl *mažiùk-as* vs. *mažiùk-i-o* dobře odpovídá našemu pozorování, že v nespecifických pádech se slovo tvorný protiklad adjektiva a substantiva může zvýraznit palatalizací právě na straně adjektiva (cf. 4.2.4). Překvapivý je pouze rozsah: případ, že by palatalizaci nepodléhal pouze morf N.SG.MASC, jsme dosud nezaznamenali.

²⁸ Jejich primárně substantivní uplatnění vykládá Otrębski (1965: §§469–471) v jiném svazku, věnovaném slovo tvorbě.

4.4 Příklady skloňování

Na závěr této kapitoly, věnované formální deklinaci adjektiv, předvedeme jednotlivé deklinační typy na skloňovacích vzorech konkrétních lexikálních jednotek s konkrétní prosodickou charakteristikou. Části 4.4.1–3 ilustrují kontrast mezi primárním paradigmatickým substantivním a sekundárním adjektivním, a to pouze pro MASC, protože ve FEM je rozdíl minimální, cf. 4.1.3. 4.2.2. Části 4.4.4–6 pak ukazují úplnou deklinaci adjektiv souběžně ve složkách MASC a FEM, přičemž zvláště zdůrazňují rodovou homonymii. Skloňovací vzory uvádíme v «umírněném» morfonologickém zápise, jenž respektuje standardní litevskou ortografii a zároveň vyznačuje hlavní morfy, kmen a koncovku, případně palatalizační prvek /j/ jako samostatné segmenty i s jejich prosodickou charakteristikou (ta se pro kmen uvádí v záhlaví tabulky, pro koncovku přímo u ní). Oproti úplnému morfonologickému zápisu však přeskakujeme fasi sřetězování morfů, takže se rovnou zapisuje výsledná poloha přízvuku i výsledný výběr palatalizačního alomorfu, cf. 2.3, 2.5.

OMLUVA TYPOGRAFICKÁ. V tomto oddíle budeme pracovat i s tabulkami větších rozměrů, některé je nutné tisknout dokonce naležato, a proto každé jednotlivé části věnujeme samostatnou dvojstranu.

4.4.1 Tabulka T 4.4/1 předvádí na dvojicích $I^{\alpha} :: I \text{ a } I.a^{\alpha} :: I.a$ kontrast mezi sekundárními paradigmatickými adjektivními (v podobě dílčích paradigmatických MASC) a primárními paradigmatickými substantivními. Kontrast je u těchto dvou dvojic maximální: tabulka dokládá jak adjektivní synkretismus V&N.SG, tak úplný rozsah nahrazení substantivních koncovek nesubstantivními, k čemuž u typu (α) dochází v kategoriích D&L.SG, N&D.PL a D&I.DU (cf. 4.1.2).

Všimněme si dále, jak rozdílně postupuje proces palatalizace u substantiv ($I \Rightarrow I.a$) a u adjektiv ($I^{\alpha} \Rightarrow I.a^{\alpha}$). Palatalizovat lze pouze koncovky začínající na zadní samohlásku. Začíná-li koncovka typu I samohláskou přední, u typu I.a se náhradně uplatní koncovka zcela jiné struktury (morfonématické i morfoprosodématické, cf. V&L.SG). U typu I^{α} však – v důsledku specifických změn adjektivního paradigmatického – přední samohláskou začínají pouze specifické koncovky adjektivní (N&D.PL, D&I.DU). Tyto koncovky se do typu $I.a^{\alpha}$ přenášejí beze změny. Vzor $I.a^{\alpha}$ je tudíž dokonale paralelní se vzorem I^{α} : prvek /j/ se uplatňuje všude, kde může, a kde nemůže, neděje se nic.

PŘEKLAD

jáunas (2A, I^{α}) ‘mladý’, *bėrnas* (2A, I) ‘čeledín, chlapec, junák’, *trėčias* (2B, $I.a^{\alpha}$) ‘třetí’, *svėčias* (2B, I.a) ‘host’

T 4.4/1	I ^α (2A)	I (2A)	I.a ^α (2B)	I.a (2B)
V	jáun-as ^{h∅}	bérn-e ^{h∅}	trěč-ĭ-as ^{h∅}	svet-ŷ ^{∅∅}
N sg	jáun-as ^{h∅}	bérn-as ^{h∅}	trěč-ĭ-as ^{h∅}	svěč-ĭ-as ^{h∅}
A	jáun-a ^{h∅}	bérn-a ^{h∅}	trěč-ĭ-a ^{h∅}	svěč-ĭ-a ^{h∅}
G	jáun-o ^{h∅}	bérn-o ^{h∅}	trěč-ĭ-o ^{h∅}	svěč-ĭ-o ^{h∅}
D	jaun-ám ^{∅∅}	bérn-ui ^{h∅}	trěč-ĭ-ám ^{∅∅}	svěč-ĭ-ui ^{h∅}
I	jáun-u ^{h^b}	bérn-u ^{h^b}	trěč-ĭ-ù ^{h^b}	svěč-ĭ-ù ^{h^b}
L	jaun-amè ^{∅∅}	bern-è ^{∅^b}	trěč-ĭ-amè ^{∅∅}	svet-yjè ^{∅∅}
V/N pl	jaun-ĭ ^{∅^b}	bern-aĩ ^{∅∅}	tret-ĭ ^{∅^b}	svěč-ĭ-aĩ ^{∅∅}
A	jáun-us ^{h^b}	bérn-us ^{h^b}	trěč-ĭ-ùs ^{h^b}	svěč-ĭ-ùs ^{h^b}
G	jaun-ũ ^{∅∅}	bern-ũ ^{∅∅}	trěč-ĭ-ũ ^{∅∅}	svěč-ĭ-ũ ^{∅∅}
D	jaun-íems ^{∅∅}	bern-áms ^{∅∅}	tret-íems ^{∅∅}	svěč-ĭ-áms ^{∅∅}
I	jaun-aĩs ^{∅∅}	bern-aĩs ^{∅∅}	trěč-ĭ-aĩs ^{∅∅}	svěč-ĭ-aĩs ^{∅∅}
L	jaun-uosè ^{∅∅}	bern-uosè ^{∅∅}	trěč-ĭ-uosè ^{∅∅}	svěč-ĭ-uosè ^{∅∅}
V/N/A du	jáun-u ^{h^b}	bérn-u ^{h^b}	trěč-ĭ-ù ^{h^b}	svěč-ĭ-ù ^{h^b}
D	jaun-íem ^{-∅∅}	bern-ám ^{-∅∅}	tret-íem ^{-∅∅}	svěč-ĭ-ám ^{-∅∅}
I	jaun-iēm ^{-∅∅}	bern-am̃ ^{-∅∅}	tret-iēm ^{-∅∅}	svěč-ĭ-am̃ ^{-∅∅}

T 4.4/2	I.b (2B)	I.b ^α (2B)	II ^β (2B)	I.b ^β (1A)	I.b ^γ (1B)
V	kair-ỹ ^{∅∅}	kair-ỹs ^{∅∅}	kair-ùs ^{∅∅}	pùs-kair-is ^{∅∅}	kair-ìn-i ^{∅∅}
N sg	kair-ỹs ^{∅∅}	kair-ỹs ^{∅∅}	kair-ùs ^{∅∅}	pùs-kair-is ^{∅∅}	kair-ìn-is ^{∅∅}
A	kaĩr-ĩ ^{h∅}	kaĩr-ĩ ^{h∅}	kaĩr-ũ ^{h∅}	pùs-kair-ĩ ^{h∅}	kair-ìn-ĩ ^{h∅}
G	kaĩr-ĩ-o ^{h∅}	kaĩr-ĩ-o ^{h∅}	kair-aũs ^{∅∅}	pùs-kair-ĩ-o ^{h∅}	kair-ìn-ĩ-o ^{h∅}
D	kaĩr-ĩ-ui ^{h∅}	kair-ĩ-ám ^{∅∅}	kair-ĩ-ám ^{∅∅}	pùs-kair-ĩ-am ^{∅∅}	kair-ìn-ĩ-am ^{∅∅}
I	kair-ĩ-ù ^{hb}	kair-ĩ-ù ^{hb}	kair-ĩ-ù ^{hb}	pùs-kair-ĩ-u ^{hb}	kair-ìn-ĩ-ù ^{hb}
L	kair-yjè ^{∅∅}	kair-ĩ-amè ^{∅∅}	kair-ĩ-amè ^{∅∅}	pùs-kair-ĩ-ame ^{∅∅}	kair-ìn-ĩ-ame ^{∅∅}
V/N pl	kair-ĩ-aĩ ^{∅∅}	kair-ĩ ^{∅b}	kaĩr-ūs ^{h∅}	pùs-kair-ĩ-ai ^{∅∅}	kair-ìn-ĩ-ai ^{∅∅}
A	kair-ĩ-ùs ^{hb}	kair-ĩ-ùs ^{hb}	kair-ĩ-ùs ^{hb}	pùs-kair-ĩ-us ^{hb}	kair-ìn-ĩ-ùs ^{hb}
G	kair-ĩ-ũ ^{∅∅}	kair-ĩ-ũ ^{∅∅}	kair-ĩ-ũ ^{∅∅}	pùs-kair-ĩ-ũ ^{∅∅}	kair-ìn-ĩ-ũ ^{∅∅}
D	kair-ĩ-áms ^{∅∅}	kair-íems ^{∅∅}	kair-íems ^{∅∅}	pùs-kair-iems ^{∅∅}	kair-ìn-ĩ-ams ^{∅∅}
I	kair-ĩ-aĩs ^{∅∅}	kair-ĩ-aĩs ^{∅∅}	kair-ĩ-aĩs ^{∅∅}	pùs-kair-ĩ-ais ^{∅∅}	kair-ìn-ĩ-ais ^{∅∅}
L	kair-ĩ-uosè ^{∅∅}	kair-ĩ-uosè ^{∅∅}	kair-ĩ-uosè ^{∅∅}	pùs-kair-ĩ-uose ^{∅∅}	kair-ìn-ĩ-uose ^{∅∅}
V/N/A du	kair-ĩ-ù ^{hb}	kair-ĩ-ù ^{hb}	kair-ĩ-ù ^{hb}	pùs-kair-ĩ-u ^{hb}	kair-ìn-ĩ-ù ^{hb}
D	kair-ĩ-ám ^{∞∅∅}	kair-íem ^{∞∅∅}	kair-íem ^{∞∅∅}	pùs-kair-iem ^{∞∅∅}	kair-ìn-ĩ-am ^{∞∅∅}
I	kair-ĩ-am ^{∞∅∅}	kair-iēm ^{∞∅∅}	kair-iēm ^{∞∅∅}	pùs-kair-iem ^{∞∅∅}	kair-ìn-ĩ-am ^{∞∅∅}

4.4.2 Tabulka T 4.4/2 předvádí (v MASC) úplnou škálu sekundárních typů **I.b**^{α-β-γ} na kontrastním pozadí primárního **I.b** a pro srovnání doplněnou ještě o sekundární typ **II**^β. Kontrast je u těchto typů graduální: rozsah nahrazení substantivních koncovek nesubstantivními je odstupňován podle distribučních typů α – β – γ (cf. 4.1.2), adjektivní synkretismus V&N.SG se rozvolňuje.

PŘEKLAD S KOMENTÁŘEM

Všechna slova v tabulce skloňovaná vycházejí ze stejného kořene: *kair-ÿs* (2B, **I.b**^α) ‘levý’ je základní lexikální jednotka, adjektívum; *kair-ÿs* (2B, **I.b**) ‘levák’, odvozené substantívum se sémantickým rysem “vymezeno vztahem k výchozímu pojmu”; *kair-ÿs* (2B, **II**^β) ‘levicový’ (politicky), odvozené adjektívum se sémantickým rysem “intensivní výskyt vlastnosti, jež souvisí s výchozím pojmem”; *pÿs-kair-is* (1A, **I.b**^β) ‘nacházející se nalevo v pravé polovině’, ‘stojící v levé části pravého spektra’ & *kair-ÿn-is* (1B, **I.b**^γ) ‘levotočivý’, ‘vymezený prostorovou orientací doleva’ jsou obě odvozená adjektiva se sémantickým rysem “(nějakým způsobem) takový, jaký je výchozí pojem nebo soubor pojmů”, přičemž o “jaký způsob” jde, není záležitostí jazykového systému (strukturovaného významu), nýbrž řečového úsu (ustálené reference) – a nijak to nesouvisí se skutečností, že *pÿskairis* vzniklo komposicí, dosl. «polo-levý», kdežto *kairÿnis* sufixací.

Vidíme, že sekundární adjektivní typ **I.b**^γ se v PL i DU plně shoduje s primárním substantivním **I.b** (liší se od sebe jedině v D&L.SG). Všimneme si, že ve specifických koncovkách N-A-G.SG (tedy ve vlastním centru kategorie pádu) se sekundární typy **I.b**^{α-β-γ} naprosto shodují jak mezi sebou navzájem, tak s primárním **I.b** i naprosto odlišují od sekundárního **II**^β (právě v tom se projevuje vazba sekundárních typů na primární). Uvědomíme si, že sekundární adjektivní typy **I.b**^α, **I.b**^β a **II**^β (ostatně i **III**^β, cf. 4.4.3) jsou v unifikovaných koncovkách naprosto nerozlišitelné (právě v tom se projevuje samostatnost sekundárních typů vůči primárním).

T 4.4/3	II (2A)	II ^β (2B)	II.a (1B)	III ^β (2B)	III (2B)
V	sūn-aū ^{∅∅}	dr̥as-ūs ^{∅∅}	karāl-ĭ-au ^{∅∅}	***	vag-iē ^{∅∅}
N sg	sūn-ùs ^{∅∅}	dr̥as-ùs ^{∅∅}	karāl-ĭ-us ^{∅∅}	pāt-∅-s ^{∅∅}	vag-ì-s ^{∅∅}
A	sún-u ^{h∅}	dr̥ās-u ^{h∅}	karāl-ĭ-u ^{h∅}	pāt-ĭ ^{h∅}	vāg-ĭ ^{h∅}
G	sūn-aūs ^{∅∅}	dr̥as-aūs ^{∅∅}	karāl-ĭ-aus ^{∅∅}	pat-iēs ^{∅∅}	vag-iēs ^{∅∅}
D	sún-ui ^{h∅}	dr̥as-ĭ-ám ^{∅∅}	karāl-ĭ-ui ^{h∅}	pač-ĭ-ám ^{∅∅}	vāg-ĭ-ui ^{h∅}
I	sūn-umì ^{∅∅}	dr̥as-ĭ-ù ^{hb}	karāl-ĭ-umi ^{∅∅}	pač-ĭ-ù ^{hb}	vag-imì ^{∅∅}
L	sūn-ujè ^{∅∅}	dr̥as-ĭ-amè ^{∅∅}	karāl-ĭ-uje ^{∅∅}	pač-ĭ-amè ^{∅∅}	vag-yjè ^{∅∅}
V/N pl	sún-ūs ^{h∅}	dr̥ās-ūs ^{h∅}	karāl-ĭ-ai ^{∅∅}	pāt-ys ^{h∅}	vāg-ys ^{h∅}
A	sún-us ^{hb}	dr̥as-ĭ-ùs ^{hb}	karal-ĭ-ùs ^{hb}	pač-ĭ-ùs ^{hb}	vag-ìs ^{hb}
G	sūn-ũ ^{∅∅}	dr̥as-ĭ-ũ ^{∅∅}	karāl-ĭ-ũ ^{∅∅}	pač-ĭ-ũ ^{∅∅}	vag-ĭ-ũ ^{∅∅}
D	sūn-ùms ^{∅∅}	dr̥as-íems ^{∅∅}	karāl-ĭ-ams ^{∅∅}	pat-íems ^{∅∅}	vag-ìms ^{∅∅}
I	sūn-umìs ^{∅∅}	dr̥as-ĭ-aīs ^{∅∅}	karāl-ĭ-ais ^{∅∅}	pač-ĭ-aīs ^{∅∅}	vag-imìs ^{∅∅}
L	sūn-uosè ^{∅∅}	dr̥as-ĭ-uosè ^{∅∅}	karāl-ĭ-uose ^{∅∅}	pač-ĭ-uosè ^{∅∅}	vag-ysè ^{∅∅}
V/N/A du	sún-u ^{hb}	dr̥as-ĭ-ù ^{hb}	karal-ĭ-ù ^{hb}	pač-ĭ-ù ^{hb}	vag-ĭ-ù ^{hb}
D	sūn-ùm ^{∅∅}	dr̥as-íem ^{∅∅}	karāl-ĭ-am ^{∅∅}	pat-íem ^{∅∅}	vag-ìm ^{∅∅}
I	sūn-um̃ ^{∅∅}	dr̥as-iēm ^{∅∅}	karāl-ĭ-am ^{∅∅}	pat-iēm ^{∅∅}	vag-iṃ ^{∅∅}

4.4.3 Tabulka T 4.4/3 předvádí (stále jen v MASC) kontrast adjektivních a substantivních paradigmat $\text{II}^b :: \text{II}$ a $\text{III}^b :: \text{III}$, k čemuž pro srovnání přidáváme substantivní typ II.a .

PŘEKLAD

sūnūs (2A, II) ‘syn’, *karālius* (1B, II.a) ‘král’, *drasūs* (2B, II^b) ‘smělý’; *pàts* (2B, III^b) ‘(on) sám’, ‘dokonce on’, *vagīs* (2B, III) ‘zloděj’

POZOROVÁNÍ

Odhlédneme-li od kategorií V&N.SG, ve kterých je vzor *pàts* defektní (ve V se neuplatňuje, v N má koncovku bez vokalické base), vidíme, že všude jinde jsou typy II^b a III^b dokonale paralelní: specificky se mezi sebou liší v koncovkách morfémů N–A–G.SG i N.PL, jež mají oba sekundární typy totožné s koncovkami příslušných typů primárních (až na drobný defekt ve vokalické basi N.SG u III^b), unifikovaně se pak spolu shodují v koncovkách ostatních. V pádových kategoriích s unifikovanými koncovkami se typy II^b a III^b navíc shodují s paradigmaty I.b^b , I.a^a i I.b^a a jen přítomností palatalizačního prvku se v nich odlišují od typu I^a , cf. 4.2.4.

Kontrast $\text{II}^b :: \text{II}$ a $\text{III}^b :: \text{III}$ je v kategoriích D–I–L.SG, PL (kromě N) a DU posílen palatalizací koncovek u sekundárních, adjektivních paradigmat. Pro dvojici $\text{II}^b :: \text{II}$ je palatalizační kontrast zcela důsledný, pro dvojici $\text{III}^b :: \text{III}$ nutno připomenout, že již primární paradigma III si některé morfy «vypůjčuje» od jiných a že tyto vypůjčené morfy, pokud to jejich vokalická base dovoluje, se palatalizují.²⁹ Zvláštní je i palatalizační kontrast v kategorii G.PL: III^b palatalizovanou koncovku důsledně vyžaduje (i u participií), III u některých lexikálních jednotek používá koncovky palatalizované, u jiných nepalatalizované. Kontrast paradigmat $\text{II}^b :: \text{II.a}$ je v SG stejně výrazný jako kontrast $\text{II}^b :: \text{II}$. V PL a DU se oba typy v důsledku palatalizace formálně sblíží (rozdíl se udržuje pouze v N&D.PL a D&I.DU).

²⁹ Týká se to vždy koncovek D.SG a V//N//A.DU, může se to týkat i koncovek I.SG, po každé se přitom uplatňují koncovky rodově specifické.

T 4.4/4	I.b ^α	(2A)	V	I.b ^β	(1A)	V	I.b ^γ	(1B)	V
V	žal-èsn-is	ᵏ∅	žal-èsn-é	vis-žal-is	∅∅	vis-žal-é	žol-in-i ^{∅∅}		žol-in-e ^{ᵏ∅}
N sg	žal-èsn-is	ᵏ∅	žal-èsn-é	vis-žal-is	∅∅	vis-žal-é	žol-in-is	∅∅	žol-in-é
A	žal-èsn-i	ᵏ∅	žal-èsn-e	vis-žal-i	ᵏ∅	vis-žal-e	žol-in-i	ᵏ∅	žol-in-e
G	žal-èsn-i-o ^{ᵏ∅}		žal-esn-ēs ^{∅∅}	vis-žal-i-o ^{ᵏ∅}		vis-žal-ēs ^{∅∅}	žol-in-i-o ^{ᵏ∅}		žol-in-ēs ^{∅∅}
D	žal-esn-i-ám ^{∅∅}		žal-èsn-ei ^{ᵏ∅}	vis-žal-i-am ^{∅∅}		vis-žal-ei ^{ᵏ∅}	žol-in-i-am ^{∅∅}		žol-in-ei ^{ᵏ∅}
I	žal-esn-i-ù	ᵏᵇ	žal-esn-è	vis-žal-i-u	ᵏᵇ	vis-žal-e	žol-in-i-ù	ᵏᵇ	žol-in-è
L	žal-esn-i-amè	∅∅	žal-esn-èjè	vis-žal-i-ame	∅∅	vis-žal-èje	žol-in-i-ame	∅∅	žol-in-èje
V/N pl	žal-esn-i ^{∅ᵇ}		žal-èsn-ēs ^{ᵏ∅}	vis-žal-i-ai ^{∅∅}		vis-žal-ēs ^{ᵏ∅}	žol-in-i-ai ^{∅∅}		žol-in-ēs ^{ᵏ∅}
A	žal-esn-i-ùs	ᵏᵇ	žal-esn-ès	vis-žal-i-us	ᵏᵇ	vis-žal-es	žol-in-i-ùs	ᵏᵇ	žol-in-ès
G		žal-esn-i-ũ ^{∅∅}			vis-žal-i-u ^{∅∅}			žol-in-i-u ^{∅∅}	
D	žal-esn-iems	∅∅	žal-esn-ěms	vis-žal-iems	∅∅	vis-žal-ěms	žol-in-i-ams	∅∅	žol-in-ěms
I	žal-esn-i-aīs	∅∅	žal-esn-émis	vis-žal-i-ais	∅∅	vis-žal-émis	žol-in-i-ais	∅∅	žol-in-émis
L	žal-esn-i-uosè	∅∅	žal-esn-èsè	vis-žal-i-uose	∅∅	vis-žal-èse	žol-in-i-uose	∅∅	žol-in-èsè
V/N/A du	žal-esn-i-ù	ᵏᵇ	žal-esn-i	vis-žal-i-u	ᵏᵇ	vis-žal-i	žol-in-i-ù	ᵏᵇ	žol-in-i
D	žal-esn-iem	∅∅	žal-esn-ěm	vis-žal-iem	∅∅	vis-žal-ěm	žol-in-i-am	∅∅	žol-in-ěm
I	žal-esn-iēm	∅∅	žal-esn-ēm	vis-žal-iem	∅∅	vis-žal-ēm	žol-in-i-am	∅∅	žol-in-ēm

4.4.4 Tabulka T 4.4/4 srovnává škálu adjektivních paradigmat $I.b^{\alpha} - V$, $I.b^{\beta} - V$, $I.b^{\gamma} - V$. Prosodické zvláštnosti kategorií V&N.SG jsme objasnili v částech 4.3.3–5. K rodové či pádové homonymii uvnitř uvedených paradigmat dochází pouze v banálních případech G.PL MASC :: G.PL FEM a I.SG MASC :: V//N//A.DU MASC.

PŘEKLAD

žal-ěsn-is//-é (2A $I.b^{\alpha} - V$) ‘zelenější’, *vis-žal-is//-é* (1A $I.b^{\beta} - V$) ‘stálezelený’, *žol-ìn-is//-é* (1B $I.b^{\gamma} - V$) ‘travnatý’. Všechny kmeny vycházejí z kořene \check{Z}_L (cf. *žāl-i-as* ‘zelený’, *žol-ě* ‘tráva’, ‘bylina’) a svou derivační strukturou ilustrují, co jsme vykládali v části 4.3.5.

POZNÁMKA (TYPO)GRAFICKÁ. Prosodickou charakteristiku, která je pro oba rody společná, uvádíme uprostřed sloupce.

POZNÁMKY

Rozdíly ve složce MASC jsme popsali v části 4.4.2, ve složce FEM se pouze v kategorii V.SG liší typ $I.b^{\gamma} - V$ od zbývajících dvou. Úhrnem lze říci, že uvedená paradigmat se shodují v takovém množství pádových a číselných kategorií, že je úspornější vyjmenovat ty, v nichž je lexikální homonymie vyloučena. Přesto mezi nimi k lexikální homonymii nedochází. To proto, že celá škála paradigmat $I.b^{\alpha-\beta-\gamma} - V$ je vyhrazena pro adjektiva druhotná, morfologicky motivovaná, přičemž neexistují lexikální dvojice, které by se shodovaly ve stavbě kmene a lišily jen paradigmatickou příslušností. Naopak paradigmatická příslušnost uvnitř škály $I.b^{\alpha-\beta-\gamma} - V$ je z hlediska slovtvorné, derivační morfologie zcela redundantní.

4.4.5 Tabulka T 4.4/5 srovnává adjektivní paradigmata I^α – IV a I.a^α – IV.a. Ta jsou dokonale paralelní, neboť takové jsou již jejich rodové složky I^α a I.a^α pro MASC, IV a IV.a pro FEM.

T 4.4/5	I ^α (2B)	IV	I.a ^α (2A)	IV.a
V	raĩt-as ^{h∅}	rait-à ^{∅b}	pěšč-ĩ-as ^{h∅}	pěšč-ĩ-à ^{∅b}
N sg	raĩt-as ^{h∅}	rait-à ^{∅b}	pěšč-ĩ-as ^{h∅}	pěšč-ĩ-à ^{∅b}
A	raĩt-a ^{h∅}		pěšč-ĩ-a ^{h∅}	
G	raĩt-o ^{h∅}	rait-ōs ^{∅∅}	pěšč-ĩ-o ^{h∅}	pěšč-ĩ-ōs ^{∅∅}
D	rait-ám ^{∅∅}	raĩt-ai ^{h∅}	pěšč-ĩ-ám ^{∅∅}	pěšč-ĩ-ai ^{h∅}
I	rait-ù ^{hb}	rait-à ^{hb}	pěšč-ĩ-u ^{hb}	pěšč-ĩ-a ^{hb}
L	rait-amè ^{∅∅}	rait-ojè ^{∅∅}	pěšč-ĩ-amè ^{∅∅}	pěšč-ĩ-ojè ^{∅∅}
V/N pl	rait-ĩ ^{∅b}	raĩt-os ^{h∅}	pěst-ĩ ^{∅b}	pěšč-ĩ-os ^{h∅}
A	rait-ùs ^{hb}	rait-às ^{hb}	pěšč-ĩ-us ^{hb}	pěšč-ĩ-as ^{hb}
G	rait-ũ ^{∅∅}		pěšč-ĩ-ũ ^{∅∅}	
D	rait-íems ^{∅∅}	rait-óms ^{∅∅}	pěst-íems ^{∅∅}	pěšč-ĩ-óms ^{∅∅}
I	rait-aĩs ^{∅∅}	rait-omìs ^{∅∅}	pěšč-ĩ-aĩs ^{∅∅}	pěšč-ĩ-omìs ^{∅∅}
L	rait-uosè ^{∅∅}	rait-osè ^{∅∅}	pěšč-ĩ-uosè ^{∅∅}	pěšč-ĩ-osè ^{∅∅}
V/N/A du	rait-ù ^{hb}	rait-ĩ ^{hb}	pěšč-ĩ-u ^{hb}	pěst-ĩ ^{hb}
D	rait-íem ^{∅∅}	rait-óm ^{∅∅}	pěst-íem ^{∅∅}	pěšč-ĩ-óm ^{∅∅}
I	rait-iēm ^{∅∅}	rait-ōm ^{∅∅}	pěst-iēm ^{∅∅}	pěšč-ĩ-ōm ^{∅∅}

PŘEKLAD

raĩtas – raità (2B, I^α – IV) ‘jedoucí na koni’, pěščias – pěščia (2A, I.a^α – IV.a) ‘jdoucí pěšky’

Porovnáme-li obě dvojice z hlediska homonymie (sc. při přechodu od roviny morfématické k morfonologické), vidíme, že:

- obě paradigmaty se formálně shodují pouze v kategoriích, kde se uplatňuje nesubstantivní koncovka s přední vokalickou basí (-i, -ie), tedy v N&D.PL a D&I.DU. Zde by mohlo dojít k homonymii lexikální, kdybychom měli dvě různé lexikální jednotky o stejném kmenu, rozlišené jediné paradigmatickou příslušností (neznám takovou dvojici);
- k rodové homonymii dochází jednak v G.PL, což obecně platí pro všechna adjektivní paradigmaty, jednak v A.SG, což postihuje jediné typy I^α – IV a I.a^α – IV.a;
- k pádové homonymii dochází zde (stejně jako u všech adjektivních typů) pouze mezi I.SG MASC a V//N//A.DU MASC, což je ostatně vůbec jediná pádová homonymie, kterou litevská deklinace zná.

4.4.6 Poslední tabulka T 4.4/6 srovnává paradigmata **II^β – IV.b** a **III^β – IV.b**. Složku FEM mají oba typy stejnou (pro lexém *pàts* se sice V.SG.FEM neuplatní, pro participia však ano), ve složce MASC dochází k rozsáhlé formální shodě, jak jsme popsali v části 4.4.3. Přesto ani pro tuto dvojici k lexikální homonymii nedochází. Je to způsobeno tím, že produktivita typu **III^β – IV.b** stojí na participiích, jež jsou jednoznačně identifikována svým – morfologicky značně složitým – kmenem. (Kmen participia je tak specifický, že jeho deklinačněparadigmatická příslušnost je morfologicky redundantní.)

Kromě banálních případů platných pro všechna adjektiva v uvedených typech k pádové ani rodové homonymii nedochází. Poznamenejme nicméně, že koncovka *-i^{∅b}*, která u jiných paradigmat vystupuje ve funkci N.PL.MASC, zde obsluhuje morfy V&N.SG.FEM.

T 4.4/6	II ^β	(2B)	IV.b	III ^β	(2B)	IV.b
V	plat-ùs ^{∅∅}		plat-i ^{∅b}	***		
N sg	plat-ùs ^{∅∅}		plat-i ^{∅b}	pàt-∅-s ^{∅∅}		pat-i ^{∅b}
A	plāt-ŭ ^{h∅}		plāč-i-ā ^{h∅}	pāt-i ^{h∅}		pāč-i-ā ^{h∅}
G	plat-aūs ^{∅∅}		plāč-i-ōs ^{∅∅}	pat-iēs ^{∅∅}		pač-i-ōs ^{∅∅}
D	plāč-i-ám ^{∅∅}		plāč-i-ai ^{h∅}	pač-i-ám ^{∅∅}		pāč-i-ai ^{h∅}
I	plāč-i-ù ^{hb}		plāč-i-à ^{hb}	pač-i-ù ^{hb}		pač-i-à ^{hb}
L	plāč-i-amè ^{∅∅}		plāč-i-ojè ^{∅∅}	pač-i-amè ^{∅∅}		pač-i-ojè ^{∅∅}
V/N pl	plāt-ūs ^{h∅}		plāč-i-os ^{h∅}	pāt-ys ^{h∅}		pāč-i-os ^{h∅}
A	plāč-i-ùs ^{hb}		plāč-i-às ^{hb}	pač-i-ùs ^{hb}		pač-i-às ^{hb}
G		plāč-i-ŭ ^{∅∅}			pač-i-ŭ ^{∅∅}	
D	plat-iems ^{∅∅}		plāč-i-óms ^{∅∅}	pat-iems ^{∅∅}		pač-i-óms ^{∅∅}
I	plāč-i-aīs ^{∅∅}		plāč-i-omīs ^{∅∅}	pač-i-aīs ^{∅∅}		pač-i-omīs ^{∅∅}
L	plāč-i-uosè ^{∅∅}		plāč-i-osè ^{∅∅}	pač-i-uosè ^{∅∅}		pač-i-osè ^{∅∅}
V/N/A du	plāč-i-ù ^{hb}		plat-i ^{hb}	pač-i-ù ^{hb}		pat-i ^{hb}
D	plat-iem ^{∅∅}		plāč-i-óm ^{∅∅}	pat-iem ^{∅∅}		pač-i-óm ^{∅∅}
I	plat-iēm ^{∅∅}		plāč-i-ôm ^{∅∅}	pat-iēm ^{∅∅}		pač-i-ôm ^{∅∅}

PŘEKLAD

plātūs (2B, **II^β – IV.b**) ‘široký’, *pàts* (2B, **III^β – IV.b**) ‘sám’ (dokonce i on)